

צ'בזטי מזהר"ן

קמא

דף קי: קיא.

עם

ביאור חברותא

ללימוד בעיון

תורה קצב

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת
ובעל מה גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר

(ה"מ שמו שמה)

תורה אור
שמות יתרו יט (ח) וַיִּצְנֶנּוּ כָּל הָעָם וַיִּחְדּוּ וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר דָּבַר יְהוָה נִשְׁבַּח מִשָּׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם אֵלֵי יְהוָה: (ט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵל מִשָּׁה הֲנֵה אֲנִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַבְדֶּיךָ בְּעִבְדֵי יִשְׂרָאֵל וְעַתָּה יִגְדֵּךְ וְיִגְדֵּךְ מִשָּׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם אֵל יְהוָה: (י) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵל מִשָּׁה לֵךְ אֵל הָעָם וְקַדְשָׁם הַיּוֹם וְחַדְרֵם וְכַבְּסוּ שַׂמְלֹתָם: שמות יתרו כ (ב) אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם מִבֵּית פַּרְעֹה: (ג) לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל קִנְיִי:

תורה קצא
משלי כה (ג) שְׂמִים לְרוּחַ וְאָרֶץ לַעֲפָק וְלֵב מַלְכִים אֵין תִּקְרָא:

תורה קצב
ישעיהו ל (כ) וַיִּזְנֶן לְכַסּ אֲדֹנָי לְחַם צָר וַיִּמַּח לְחַץ וְלֹא יִקְבֹּץ עוֹד מוֹרֵךְ וְיִזְיַע יִצְיָא רֵאוּת אֶת מוֹרֵךְ: איוב לב (ח) אֲכֹן רֵוַח הִיא בְּאִנְשׁ וְנִשְׁמַת שְׂדֵי תְבִינִים: תהילים כד (ו) זֶה הוֹר מִדְּרִשׁ מִבְּקִשׁ פְּנֵי יַעֲקֹב סֵלָה: מיכה ז (כ) תַּתְּן אֲמַת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאֶבְרָהָם אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם מִיַּם קִנְיָם: תהילים לא (ג) נִשְׁכַּחְתִּי כַּמֵּת מִלֵּב הַיְיָיִתִּי כַּפְלִי אֲבִד:

קי:

ליקוטי

כי אין שום בחירה שלא לעשות. מאחר שיצא מפי ה' ועל זה נאמר תיכף וישב משה את דברי העם אל ה'. שהשיב להקדוש ברוך הוא מענת ישראל. מיד השיב לו הקב"ה ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך דייקא. בעבור ישמע העם בדברי עמך דייקא. היינו שלא אדבר הדברות רק עמך לבד. כמ"ש [א] **אנכי ה' אלקיך לא יהיה לך וכו'** וכן כולם. ולא לנוכח לישראל. והם רק ישמעו פְּדָרְי עמך. ועי"ז יהיה להם כח הבחירה לעשות כרצונם. ועל זה נאמר ויגד משה את דברי העם אל ה'. היינו שמשא מען את דברי העם אל ה'. היינו מה שמענו העם תחילה. מען הוא עתה אל ה' על עצמו. כי תקנת את ישראל שיהיה להם הבחירה. על ידי שלא תדבר רק עמי לבד. אבל את עצמי לא תקנת. כי מעתה לא יהיה לי כח הבחירה. מאחר שתדבר עמי. וזה ויגד משה את דברי העם אל ה'. היינו מה שדברו העם ומענו תחילה. מען הוא עתה אל ה'. כי מה תהא עלי. כי לא יהיה לי בחירה. השיבו ה'. [ב] ויאמר ה' אל משה **לך אל העם וקדשתם היום ומחר**. ולא צוה לו השם יתברך רק שני ימים. ומשה הוסיף יום אחד מדעתו (שבת פז) וכיוון לדעת הקדוש ברוך הוא. כי כן היתה דעתו יתברך. כמו שבאמת לא נתנה תורה עד שלשה ימים. ובוזה יהיו תלוי בחירת משה לקבל את התורה או שלא לקבל. כי לא היה אפשר לקבל את התורה רק אחר שלשה ימים כמו שהיה באמת. ואם לא היה מוסיף יום אחד. לא היה מקבל את התורה. והשי" לא אמר לו רק שני ימים והוא הבין מדעתו ובחר לו לקבל את התורה והוסיף יום אחד. שעי"ז ה' קבלת התורה. ובוזה ה' תלוי עיקר הבחירה של משה במה שהוסיף יום אחד מדעתו [ג]:

קצא [ד] דע שאפשר שישב אחד אצל חבירו במקום אחד בג"ע [ה]. ולזה יהיו כל התענוגים והשעשועים וכל השי" עולמות [ו]. וחבירו לא ירגיש כלום ולא יהיה לו שום תענוג [ז]. **כי שמים לרום וארץ לעומק ולב מלכים אין חקר** (משלי כה) וכשרז"ל (שבת יא). אם יהיו כל הימים דיו ואנמים [ח] קולמוסים וכו'. אין מספיקין לכתוב הללה של רשות שנאמר **שמים לרום וכו'**. נמצא שלב מלכים גדול הרבה מרום השמים ועומק הארץ. שתופסים כ"כ מקום כמה וכמה אלפי אלפים פרסאות. והלב והמוח שקטנים מאד במקומם. הם תופסים הכל עד שיכול ליתן לב על כל מדינה ומדינה ולתפוס ולהצטייר בלבו כל מדינה ומדינה ותכונות השמים ויותר ויותר מזה. **כי לב מלכים אין חקר**. ראה והבן והכם גדולת הבורא. איך המועט מהזויק את המרובה [י]. שהתיכית לב קטן כזה. ומוח קטן כזה. יתפוס במקומו דברים גדולים כאלה. וזה רק מהמת שנמצא שם האלקות. כי עיקר האלקות הוא בהלב. כמבואר כמ"א [יא] ומעתה בין וחסם [ב]. אם בהלב שנמצא שם רק בחינות אלקות. שאינו כביכול חלק אחד מאלפי אלפים מהשגחת הבורא ב"ה כמה גדול ערכו. שיכול לתפוס במקומו "המיעוט. עולמות אין מספר. ואפי' על עכו"ם נאמר **לב מלכים אין חקר**.

מוהר"ן

ויענו כל העם קצ קצב

על שנותן לב לכל מדינה ומדינה. ותופס ומשער בדעתו. כל המדינות שתחתיו. עם כל האדם אשר עליו. וכל הנמצא בה [א]. ומעתה הוי דן אלפי אלפים ק"ו. לשער בדעתו מגדולות הבורא ב"ה. נמצא שעיקר גדולות המלך ותענוגו וממשלתו הוא רק בלב. שיועד בלבו שהוא מלך על כל המדינות האלה ומושל בכלם כרצון לבו והפצו. ומעתה תבין מעצמך. שלזה אפשר. שיהיה לו כל השי" עולמות בלבו. כי הלב יכול לתפוס במקומו עד אין חקר ואין מספר כנ"ל. ויהיה לו כל התענוגים והשעשועים. וחבירו אפי" שיושב אצלו לא ירגיש כלום. כי לבו חסר מכל זה. מכל הטובות והשעשועים שיש לחבירו הצדיק בתוך לבו. אשרי לו. כי עיקר הרגשת תענוג ושעשוע עוה"ב וכל השי" עולמות הכל הוא בלב כנ"ל:

קצב [ב] דע שדיבור אמת שיוצא מפי הצדיק האמת אפילו במילי דעלמא. הוא יקר מדברי תורה של צדיק אחר. כי בהדברי תורה של האחר יכול להיות שם תערובות הרבה. אבל זה הדיבור היוצא מפי הצדיק האמת הוא רק אמת לבד. וכיון שהוא רק אמת ואין בו שום תערובות. אין יקר ממנו. ומי ששומע דיבור מפי הצדיק האמת שהוא דיבור אמת. ובפרט כשרואה אותו אז. בבחינות (ישעי' ל) וחי" עיניך רואות את מוריך [ג]. הוא מקבל בחינות הפנים של הצדיק. ובחינות שכלו ונשמתו. כי זה הצדיק מניח שכלו בתוך זה הדיבור שמחדש. והוא מקבל זה הדיבור. נמצא שמקבל שכלו. וזה גם כן בחינות הנשמה. כי הנשמה היא בחי' השכל [ד] כמה שכתוב (איוב לב) **ונשמת שדי תבינם**. וכן מקבל פנים שלו. כי הדיבור שהוא מדבר הוא אמת. ואמת הוא הפנים [ה] של כל הפנים קדושה. בבחינות (תהלים כד) **מבקשי פניך יעקב סלה**. בחינות (מיכה ז) **תתן אמת ליעקב**. נמצא זה שמקבל דיבור מפי הצדיק מקבל פניו ושכלו ונשמתו. ונחקק ונצטייר בדעתו דמות דיוקנו של הצדיק שהוא הפנים והשכל והנשמה. אך שצריך לשמור משכחה. כי שכחה משכחת הכל ממנו. היינו כל מה שנצטייר בדעתו מהדיבור כנ"ל. על ידי השכחה נשכח ועובר ממנו כל הנ"ל. ואפי' אם יכתוב הדבר כספר לזכרון כשכחי' השכחה מתגברת. נופל בחי' השכחה גם על הספר הנכתב. היינו כשח"ז נפטר החכם שחידש הדיבור. ואז מתגבר בחינות שכחה. בבחינות (תהלים לא) **נשכחתי כמת מלב**. ואז שורה שכחה אפילו על ספר הנכתב: ויש עצה לזה לצייר לפניו דמות דיוקנו של החכם בשעת הלימוד כשלומדין דבריו כמובא בירוש' (שקלים פ"ב [כז]) שצריך לצייר בשעת הלימוד כאלו התנא עומד לפניו. כי בהספר של החכם נרשם ונצטייר שם דמות החכם. כי אלו הדיבורים והאותיות הנרשמין [כז] ומצויירין בהספר. הם שכל החכם ונשמתו ובחינות פניו. נמצא ששכלו ונשמתו ופניו שהוא דמותו ממש הוא כאלו האותיות והתיבות. ע"כ נמצא בכל ספר וספר

^א שמות כ' ב' ג'
^ב שמות יט י

^ג גם בדפוס ותורלד-היו. ותורלו-היו

^ד עיין לקה"ה שליה לגבות חובו ג' יב. ועיין חיי מוהר"ן סימן קצו שבכל עבודה משאירים לאדם איהו דבר שצריך להבין מדעתו.

^ה לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

^ו עיין סדר הדרות חלק תנאים ואמוראים את ל' - ר' יהושע בן אלם הגידו לו בתלום, שמח בלבבך שאתה ונגס הקצב מושבו ומושבך בגן עדן והלךך והלךך שרון כאחד. ועיין ספר חסידים את תרכג (את תרצה במהד' ברית עולם) מעשה בחסיד אחד שעשה שאלת חלום מי יהיה חבירו לעוה"ב.

^ז עיין משנה עוקצין ג' יב, ופ' הרמב"ם שם, וסנהדרין ק. שיחות הר"ן צו ולק"ה מוזהר ד', חיי מוהר"ן מג, וע"ה יו א' בהגה. ועיין תולת חיים כ"ב קל. (והח"ס וחולן קמח סוף ע"ח)

^ח עיין ע"ז יז. יש קונה עולמו בשעה אחת ועי"ש שיצאה בת קול שהוא מוזמן להי' עה"ב ועיין כתובות קג: בתוס' ד"ה מוזמן להי' עוה"ב שהכוונה בלא דין ובלא טורין עיין מעדני מלך (וקלטת הר"י ז"ל מתורגם ללש"ק 48) שכך למדו אנ"ש. וכן משמע ממהרש"א ע"ז יז: וצ"ע כי יש דורשין לשבח ועיין החרו"א בספרו פתח עינים על ע"ז יז. וטראית עין על ע"ז יז. מש"כ עפ"י האלשיך שנהרג על קדוש ה' מתקן הכל ועפ"י הארז"ל (לקו"ת תהלים לב) שר' אלעזר בן ורדיא

וזה בכל המעשים טובים של רב יוחנן כהן גדול. ועיין ספר לקוטי תורה והש"ס לרבי יצחק אייזנכשטיין בהקדמה לספר דברים שם מה שכתב בשם המגיד ממעורט"ש שתחילה דרש לגנאי ואח"כ חזר בו ע"ש. עוד עיין שבת קנג. אלו ואלו יושבין הללו אוכלין והללו רעבין. ועיין אמרי פנחס השלם (בני ברק תשסג) שער הסיפורים את רד בשם רבי אלימלך מליונסק שיספר על כורך פשוט שבוכות שנגנו גלילות ספרים ריקים נקרא למעלה רבי ולמטהו נגלה וניסתר כדי שיוכל להיות בג"ע. עוד עפ"י חובת הלבבות שער הכניעה פ"ג שמי שדברו עליו לשהו"ר מקבל מצוות זה שדיבר עליו (עיין קובץ אור ישראל קובץ מ' עמ' קי סוף אות ו' במאמרו של הרב יעקב חיים סופר).

^ט עיין רימורו נא לב אנמייהם שרפו באש פירש רד"ק ומצוות ציון הגומט הגדל ע"פ המים. וגומט הוא קנה סוף עיין בכור שור שמות ב' הקולמוס מבואר במסכת כלה רבתי ז' א'.

^י עיין ספורי מעשיות מעשה יג' ו' בעטלפרס יום המשי.

^{יא} * לעיל בס' מט

^{יב} לשון הספר שער טל חט"ל שער ג' פ"ח ואתה המעין אם בעל נפש אתה בין וחסם מדברנו

^{יג} גם בדפוס ותורלד-הימיעוט. ותורלו-הימיעוט

^{יד} עפרש"י שבת יא. תנ"ל

^{טו} עיין חיי מוהר"ן סימן סט שמוהר"ן שמע תורה זו על העגלה בדרך בלוותו את רבינו לשבת שירה בשטרה"ן. ולפני כן אמר שיחה נח בשיתות הר"ן

^{טז} בתקפא - (ישעי' לו) בתרלד ובתשכס תוקו

^{יז} בדפוס - והיה. בתרלד - והי'. ותורלו - והיו

^{יח} עיין תורה רל ועיין הוריות יב. כד יתביתו קמיה רבייכו חזו לפומיה ערובין יג: הא (דעידפא) דמתרדנא טפי וכו'

^{יט} הנשמה היא השכל עיין תורה לה אות ב'. ותורה ס' סוף אות ג'. ותורה סא אות ג'. ותורה ח' תניגא אות יב.

^כ בתרלד-כמו

^{כא} עיין תורה טו אות ג'. ותורה כג אות א' ואמת הוא אור הפנים. ובתורה מז והארת פנים הוא תיקון ואמת. ותורה לה אות ט'. ועיין עץ חיים שער יג פרק יד.

^{כב} בהלכה ה' ועיין גם זוהר וישב דף קצא ריש עמוד א' ובמטק מדבש שם עפ"י הרמ"ק ומפרשים ובעש"ט עה"ת פרשת ואתחנן אות ל'.

^{כג} בתקפא (שקלים פ"א) ובתשכס תוקו

^{כד} מתורלו ומצוירין

ליקוטי

קצב קצג קצד

מוהר"ן קיא.

דמות דיוקנו של החכם שחידש אלו הדיבורים, כי כפי דמותו דהיינו שכלו ונשמתו ופניו של החכם, כן נצטיירין האותיות בספר, כי אם היה להחכם דמות אחר היינו שכל ופנים ונשמה אחרת, היה מחדש ומצייר אותיות אחרים בהספר, כפי השכל שהיה לו שהוא דמותו, נמצא שיש בכל ספר דמות דיוקנו של החכם : וכשזוכה לזכרון לזכור דברי החכם כמו שאמרם החכם. או על ידי מה שהוזר ק"א פעמים, שעל ידי זה זוכרו, או כשאומר זה הדבר בשם החכם, נצטייר" לפניו דמות דיוקנו של החכם, והרי הוא כאלו אמרו החכם בעצמו, אך שיהיה הזכרון באמת בכח הזכרון, שאז נחקק בדעתו דמות דיוקנו ממש כנ"ל. וזה (אבות פ"ד [2]) הלומד ילד למה הוא דומה כו'. כי זה הלומד עם התלמיד הוא ממש ככותב בדיו על הנייר, ומצייר אותיות שכלו שם, כן הוא מצייר בדעת התלמיד, שכלו ודמותו ממש כנ"ל, אך שיש בהלימוד בחינות, היינו שיש בחינות הלומד ילד, היינו כשהתלמיד שומע הדבר מפי הרב ממש, ובעת שחידש הרב זה הדבר, שאז הוא בחינות ילד, כי החדושים נתהווים על ידי מה שמעלה את הנפשות בבחינות עיבור ומחדש אותם כמבואר לעיל (סי' יג). ונמצא שהוא בחינות ילד כאילו נולד היום, ואז דומה לדיו כתובה על נייר חדש, שנחקק ונצטייר שם היטב בלי שטטוש, היינו שאז יוכל להצטייר וליחקק בדעתו היטב ויוכל לזכרו. אבל הלומד זקן שאינו שומע מפי החכם בעצמו, או אפילו מפיו לאחר כך שלא בשעת החידוש, ואז לא נתחדש נשמתו בבחי' עיבור כנ"ל, ואז הוא בחינות זקן כמו שהיה מקודם, ואז דומה לדיו כתובה על נייר מהוק, שהכתב מטושטש שם. כן החידוש שמחדש החכם אף שנכתב ונחקק בדעתו, עכ"ז לא נצטייר היטב שם, ויוכל לשכחו. וזה בחינות (ברכות נה:) דיו לעבד להיות כרבו, לעבד דייקא. עבד, הוא מי שזוכר מה שמקבל מרבו על ידי שחזר ק"א פעמים כנ"ל, כמו שדרו"ל (הגיגה ט ע"ב) **עובד אלקים** [7] זה החוזר פרקו ק"א פעמים, ועל ידי הזכרון זוכה להיות כרבו, כי נודמן לו דמות דיוקנו של רבו, וכאלו רבו אמרו אז כנ"ל, כי נחקק ונצטייר היטב בדעתו פנים ודמות רבו כדיו כתובה על הנייר כנ"ל. וזה בחינות **דיו** לעבד כו', בחי' **דיו** כתובה כנ"ל (וכן מובא בזה"ק (תרומה קנ"ט). ע"ש [1]) : כי מה שנצטייר דמותו אצל התלמיד הוא בחינות **דיו**, כי לא נצטייר אלא דמות דיוקנו. כי זה כלל שכל ההתלבשות שמתלבש דרגא בדרגא, אינו מתלבש אלא מדרגה" אחרונה שכדרגא העליונה, היינו בחי' רגליו של העליונה, והוא מדרגה הראשונה אצל דרגא התחתונה, וכמו"ש רז"ל [2] מה שעשתה חכמה עמרה לראשה עשתה ענוה עקב לסילותא. וע"כ לא נצטייר אלא הדמות, והוא כמו דיו, שאף שנצטייר בו הצורה ממש והדמות כנ"ל, עכ"ז אינו רק ציור דמות, ואינו ממש הדבר בעצמו, כן הדיבור אף שבו נצטייר

הדמות, עכ"ז אינו אלא ציור ודמות, היינו מדרגה" התחתונה שלו, היינו דיבור. והבן : וזה בחי' (ירושלמי שקלים פ"ו [8]) אש שהורה על גבי אש לבנתה, בחי' מוחין, בחינות **ונוזלים מן לבנון** [2] מן לבנוא דמוחא, (זוהר [2] פינחס ד' רל"ה ע"ב) וזה בחי' (ש"ה א) **שהורה אני ונאורה**, כי מזה שהוא שחור ושפל אצל העליון, היינו מדרגה" התחתונה שלו, הוא נאה ועליון אצל התתון :

קצג [10] **דע** שהמחשבה יש לה תוקף גדול, ואם יחזק ויגבר [11] מחשבתו על איזה דבר שבעולם, ויכל לפעול שיהיה כך, ואפילו אם יחזק מחשבתו מאד שיהיה לו ממון, בוודאי יהיה לו, וכן בכל דבר [12]. רק שהמחשבה תהיה בביטול כל ההרגשות. והמחשבה תקיפה כ"כ, עד שאפשר למסור נפשו במחשבתו ממש, דהיינו שירגיש צער המיתה ממש, על ידי שיקבל על עצמו בדעתו שהוא מרוצה למסור נפשו על קידוש השם באיזה מיתה שתהיה. ואפשר להזק ולגבר המחשבה כ"כ, עד שבשעה שמקבל במחשבתו שהוא מרוצה למסור נפשו למות על קידוש השם, אזי ירגיש צער המיתה ממש [13]. וזה שאמר ר"ע (ברכות סא:) כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה מתי יבא לידי ואקיימנו עכשיו וכו'. היינו שבשעת ק"ש שהי' ר"ע מקבל על עצמו ד' מיתות ב"ד [14]. הי' מקבל על עצמו מסירת נפשו במחשבה הזקה ותקיפה כזו, עד שהי' מצטער ומרגיש ממש ייסורי המיתה ממש, כאלו סוקלין ושורפיין אותו ממש בלי שום הפרש. וזה כל ימי הייתי מצטער מתי יבא וכו', היינו שממה ששערתי וקבלתי בדעתי מתי יבא לידי ואקיימנו למסור נפשי על קידוש השם, מזה לבד הייתי מצטער ומרגיש וסובל ייסורי המיתה ממש כנ"ל, עכשיו שבא לידי בפועל, ולא אקיימנו, הלא תמיד הייתי סובל זה הצער ממש מהקבלה במחשבה לבד : וכשמחזק המחשבה במסירת נפש כ"כ כנ"ל, ויכל למות ממש מזה הצער כאילו היה מת מזה המיתה בפועל, כי אין הפרש בין המיתה בפועל להצער שמרגיש מהמיתה במחשבה כנ"ל. על כן צריך למנוע ולהרחיק עצמו לבלי לישראל שם בעת שמרגיש שקרוב שתצא נפשו, שלא ימות בלא עתו חס ושלום : **קצד** [15] **מי** שרוצה כבוד הוא שומה, כי למשל שר גדול שלח פקיד לעיר אחד מהעיריות שלו למקום רחוק, והפקיד הנ"ל לקח לעצמו שם כל הכבוד, כי הערלים לא ידעו שהוא עבד השר, וסברו שהוא בעצמו השר, וכשהיו צריכים אליו היו נופלים לפני רגליו, ונותנים לו כל הכבוד. והיו קוראים אותו עם כל הכינויים של כבוד השייכים להשר, פעם אחד בא השר בעצמו לשם ובא הפקיד לפניו, ושאל לו על עסקי המדינה, ומדוע אלו הערלים אינם עובדים עבודתם. וקרא לשומר אחד, ושאל אותו השר על עסק העיר, והערל השומר לא הכיר את השר רק את

תורה אור
מלאכי ג (זה) ושבתם
יראתם בין צדיק לרשע בין
עבד אלהים לאשר לא עבדו:
ס
שיר השירים ד (טו) מען
גנים פאר מים חיים ונגלים
מן לבנון:
שיר השירים א (ה) שחורה
אני ונאורה בגות ירושלים
פאגלי קנר פירעות שלמה:

¹⁰ צ"ע איך לנקד ב' בצרה או חיריק ובמנוקדים ניקדו בצרה - ויגבר וצ"ע מנין אולי צ"ל ויגבר. ועיין לקמן לחזק ולגבר ושם הוא בצרה וא"כ מסתמא גם כאן בצרה
¹¹ עיין דעת הקדושה להרמב"ן סוף פרק ה' ויעיין לעיל תורה סט [דף פו. פו. ריש טור ב'] בעניין לאו דלא תתמוד ועיין שיהיה הר"ן אות סב ואת ח'
¹² עיין שער מאמרי רז"ל מנהדרין סוד בן העולם הבא ע"י מסירת נפש בפועל או בכח.
¹³ שער הכוונות דרוש כוונות ק"ש דרוש ו' מבאר שזו הכוונה צריך כ"א לבין ב' דאחד.
¹⁴ מתוצו - כאילו
¹⁵ לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

^א בתקפת נצט יר
^ב משנה כ'
^ג מתוצו - כאילו
^ד בתקפת לא ברור ונראה נשמתו, בדפוס"ר ותולד ומתולד - נשמתו
^ה מלאכי ג' יח
^ו מוהר"ן בתקפת
^ז ברעיא מהינבא שם
^ח מתולדו - מדריגה
^ט עיין לעיל תורה קמח ושם נרשם המ"מ. בתרלד ציין כאן שיר השירים רבה פ"א
^י מתולדו - מדריגה
^{יא} הלכה א והגרסא תורה שנתן לו הקב"ה למשה נתנה לו אש לבנה חרותה באש שחורה וכו' ועי"ש סוטה פ"ח הל' ג' עורה אש לבנה וכו' וכעין זה בדברים רבה ג יב וגרסת רבינו עיין אדרא רבה בזה נשא דף קלב. וכעין זה במדרש תהלים מזמור צ'
^{יב} שיר השירים ד' טו
^{יג} רע"מ
^{יד} מתולדו - מדריגה
^{טו} לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

מאמר דיו לעבד להיות רבו

מספה"ק ליקוטי מוהר"ן

זמן ומקום אמירת התורה

תורה זו נאמרה בטשערין שבת
שירה בין השנים תקסג לתקסו (חי"מ
סט)

פתיחה

רבנו בכמה תורות¹ חוזר לבאר טעם שצריך לבוא לצדיק לשמוע תורה מפיו ולא לסמוך על ששומע מפי חבר או שלומד מהספר, כי החילוק הוא עצום.

אלא שכל זה בחייו של הצדיק ומה נעשה אחר הסתלקותו?

זו עיקר העצה שמחדש כאן רבנו, כיצד אפשר ללמוד תורה של רבו מהספר כאילו שומע מרבו. ותחילה פותח דבריו בחילוק העצום בין האמת שבכל דיבור של צדיק האמת, לדברי תורה של שאר צדיקים. ומבאר שאפילו בלימוד מהספר אפשר ע"י שמצייר בדמיונו בהרגשה חזקה כאילו רואהו לפניו ע"י כאילו שומע את התורה בשעה רבו חידש אותה וזוכה לאמת של רבו שהיא פניו שכלו ונשמתו.

אבל לזכות לזה שיוכל בדמיונו לצייר דמות רבו בכל כך בהרגשה והתפעלות, ובפרט אחרי הסתלקות רבו שמתגברת השכחה (שנגזר על המת שישתכח מן הלב) ועוד מה יעשה הלומד שמועה של רב שלא ראה מעולם? העצה לזה מחדש רבנו שהיא ע"י שחוזר דברי רבו מאה ואחת פעמים.

כי אין הכוונה לחזרה כדי לזכור היטב את התורה של הצדיק, כי זה תלוי באדם בכח הזכרון שלו.

אלא כוונת רבנו כאן לחזרה שעל ידה יזכור היטב בהרגשה והתפעלות חזקה את דמות דיוקן רבו הנמצא בתוך דברי תורתו, כאילו שומע ממנו את התורה בשעה שחידש אותה.

שזה לא תלוי בכישרון וזיכרון אלא צריך לזה סגולה מיוחדת להתגבר על השר של שכחה ע"י חזרה ק"א פעמים כמובא בן יהודיע על הגמ' שם בשם האריז"ל. ולפי רבנו הפירוש להתגבר על הגזרה שנגזר על המת שישתכח מן הלב, ובאמת מועיל הרבה יותר אפילו למי שלא ראה מעולם את בעל השמועה, כי ע"י החזרה ק"א פעמים נרשם בדעתו וזכרונו דמות ודיוקן בעל השמועה הנמצא בתוך השמועה בעצמה שלומד. ויכול ללמוד תורתו כאילו עתה שומע ממנו בשעה שמחדש אותה, אע"פ שלא ראה אותו מעולם.

כי בכל דיבור של צדיק מונח פניו שכלו ונשמתו של הצדיק, והם דמות דיוקנו של הצדיק, לכן אפשר שהתלמיד בלימודו שמצייר דמות רבו יזכה לקבל פניו ושכלו ונשמתו של רבו להיות האמת הצרופה מאירה בו כרבו.

ולזה צריך שני תנאים אחד שיחזור מאה ואחד פעמים שהיא סגולה מיוחדת לזכור דמות רבו הנמצאת בדברי תורתו. ועוד שתתחדש נפשו כדי שירשמו דברי רבו בשכלו ודעתו, כמו על נייר חדש, בבחי' מאמר חז"ל באבות הלומד ילד למה הוא דומה לכותב על נייר חדש להבדיל מהלומד זקן שדומה לכותב על נייר מחוק. והחזרה מאה ואחת פעמים התורה של רבו בהשתדלות לצייר דמות רבו עומד לפניו מגלה לו את דמות דיוקן רבו הנמצא בתוך תורתו, וגם מרוב התפעלות נרשמת במוחו כעל נייר חדש.

או כיון שרבנו כשחידש תורה העלה בעיבור את כל נפשות הנמצאים אצלו וחידש נפשותם לחזור להיות כילד וכנייר חדש כמבואר בתורה יג העלה גם את כל הנפשות שילמדו תורתו בעתיד אפילו אלה שלא ראו אותו מעולם² כמבואר בלק"ה.

ליקוטי הלכות

¹ בט תמוז עד כ אב תשפא ירושלים

² עיין תורה יט ותורה כ' ותורה יג ועוד

³ כיצד יחדש את נפשו לחזור להיות כילד, רבנו מבאר רק כיצד זה נעשה בחיי רבו כמבואר בתורה יג שהצדיק בשעה שמוריד תורה, מעלה את הנמצאים אצלו בעיבור ומחדש נשמתם ומוריד תורה, ועי"ז יש להם חלק בתורה, כי נפשותם היו בבחי' מיין נוקבין לעורר ירידת התורה ונפשם מתחדשת כשהיא בעיבור למעלה ונעשה השומע מרבנו כילד שלימודו כעל נייר חדש. אבל כיצד זה נעשה אחרי הסתלקותו לא מבואר. ואמנם אפשר שהכל נעשה ע"י החזרה ק"א פעמים, אבל נ"ל שזה מבואר בלק"ה על תורה יג בשני מקומות בהלכות נטילת ידים לסעודה ו' פט, והלכות מציאה ואבידה ג' ה', שרבנו כשהעלה נפשות הנמצאים אצלו העלה גם את כל הנפשות שילמדו את תורתו בעתיד. נמצא שלמעשה ע"י החזרה מאה ואחת פעמים נעשה הכל.

י"ד גילוח ד' א' - א) פי העקר הוא הפנים, כי בכל דבר בעולם עקר הדבר הוא בחינת פנים שלו, כמו אצל האדם עקר האדם הוא הפנים, כי כל המוח והדעת והדבור, הכל בהפנים, כמו שגאמר, "חכמת אדם תאיר פניו". וכל העסקים שיש עם האדם, שאחד עוסק עם חברו בתורה, או משא ומתן, הכל הוא בהפנים, ששם החכמה והדבור שהוא עקר האדם. וכמו כן בכל הדברים שבעולם יש בחינת פנים, שהוא עקר הדבר, שהוא בחינת הפנים של אותו הדבר. וצריך כל אדם להסתכל בכל דבר על הפנים והעקר שלו, כי עקר של כל דבר, שהוא בחינת הפנים שלו, הוא האמת. כי האמת הוא בחינת הפנים, כמו שמבאר בתורה הזאת פנ"ל. וכמו שמוכח בפניות, שאמת הוא אור הפנים. וכן מבאר בסימן קצב, שאמת הוא הפנים של כל הפנים דקדשה וכו', עין שם, ואמת הוא אחד, כמו שאמר אדוננו, מורנו ורבנו, זכרנו לברכה בסימן נא ובמקום אחר, הינו שעקר של כל דבר שהוא הפנים של אותו דבר פנ"ל, הוא רק האמת שהוא אחד, שהוא החיות אלקות המלבש באותו הדבר, שהוא עקר הדבר, כי ה' יתברך הוא עקרא ושרשא דכל עלמין ומי שמתפלל בכל דבר על החיות אלקות השוכן בו, שזה עקר האמת, הוא מסתכל על הפנים של הדבר שהוא עקר הדבר פנ"ל. וזה כל עבודת האדם בזה העולם לבקש תמיד בכל הדברים שבעולם את הפנים והעקר, שהוא האמת, שהוא ה' יתברך, שהוא עצם האמת והוא אחד ואין שני, והוא עקרא ושרשא דכל עלמין, והוא ברא כל דבר, והוא מחיה ומקים בכל עת כל הדברים שבעולם, והוא עקר הפנים של כל הדברים שבעולם, כי כלם מקבלים חיותם מה' יתברך, שהוא בחינת פניהם ועקרים כנ"ל, כי כל אדם צריך לבקש תמיד פני ה', כמו שכתוב (תהלים קה, ד), "בקשו פניו תמיד" וכתוב, "לך אמר לבי בקשו פני וכו'". וכתוב, "זה דור דורשיו מבקשי פניו יעקב סלה". כי האמת הוא בחינת פני ה', כי מי שזוכה לידע האמת על פניו כמו שהוא אמת, ש' יתברך ברא הכל יש מאין ומחיה ומקים הכל ברצונו ומשגיח על הכל בהשגחה פרטית, זאת הידיעה האמתית היא בחינת הארת פני ה', כי האמת היא הפנים של כל הפנים כנ"ל. הינו כשיודעין האמת זה עקר בחינת הארת פנים, כמו למשל בגשמיות; במלך בשר ודם כל זמן שהמלך נסתר בתוך ריו ואין זוכין לראותו הוא בחינת הסתרת פנים, וכשמגלה עצמו לאנשיו וראין אותו, זה בחינת הארת פנים, שמראה להם פנים, שהיה נסתר מהם עד הנה. כמו כן, להבדיל, בה' יתברך שמו מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שאי אפשר לראותו בעינים גשמיים, ואפלו בעיני השכל, כי אם כל חד כפום מה דמשער בלביה, כמו שאיתא בזהר הקדוש ומבואר בדברנו כמה פעמים. כשה' יתברך עוזר להאדם ומתנוצץ בדעתו ידיעת אמתתו זה בחינת הארת פנים, ועל זה אנו מבקשין תמיד, "יאר פניו אתנו סלה". "האירה פניך על עבדך וכו'". "פניך האר בעבדך". והכנהנים נצטוו לברך את ישראל בברכה זאת, כמו שכתוב, "יאר ה' פניו אליך וכו'". כי זה העקר שזוכין להארת פני ה', דהינו שיאיר בדעתו אמתת אלקותו, שזה עקר אור הפנים, כי אמת הוא הפנים כנ"ל.

או"ח תפילין ו' כז - כי איתא בדבריו ז"ל (לקוטי א' סימן קצ"ב) שדבור אמת של צדיק האמת הוא בחינת פניו ושכלו ונשמתו וכו'. ואיתא שם שבכל ספר של צדיק יש בו בחינת פניו וכו', עין שם וזה בחינת מקרא מגלה, שהוא בחינת הארת פני מרדכי ואסתר, כי הם דברי אמת שלהם, כמו שכתוב (מגלת אסתר ט'), "דברי שלום ואמת". כי בשקורין את המגלה ומפרסמין תקף הניס שנעשה על ידי מרדכי ואסתר על ידי מעשיהם והנהגותיהם שנהגו אז בחכמה נפלאה ובצדקות נורא ובקדשה גדולה בזה מראין ומאירין אור פניהם הקדושים שהוא גנו בתוף המגלה הקדושה, שהוא ספר שלהם הקדוש, על פן על ידי זה מאיר עלינו הארת פניהם הקדושים, שעל ידי זה היה תקף הניס, כי עקר הניס בכל שנה ושנה ובכל אדם ואדם הוא להכניע קלפת המן עמלק, שהוא מדת הגאות לבשל סטרא דמותא, בחינת (שם ג') להשמיד להרג וכו' שנמשך משם ולהמשיך בחינת חיים נצחיים שהוא בחינת עננה אמתית כנ"ל, שכל זה זוכין על ידי ראית פני הצדיק כנ"ל.

או"ח תפילין ב' ג' - כי איתא בדבריו רבנו ז"ל שהקטב שפותבין בדיו על הקלף, שהוא בחינת אש שחרה על גבי אש לבנה, הוא בחינת רב ותלמיד, שמה שהוא בחינת שחרות, דהינו מדרגה התחתונה אצל בחינת הרב, דהינו אצל מדרגה העליונה, הוא בחינת התחלת המחזין, בחינת לבנונית אצל מדרגה הב' שלמטה הימנה, עין שם (בסימן קצ"ב). וזהו בחינת כתיבת התפילין שעל ידי אור הנקדה, שהם אותיות הכתב, ועל פן הם שחרות כנ"ל, על ידי זה מאיר הקלף שהוא היה מתחלה בהמיות בחינת אהבות הנפולות, ועכשיו נתקשר לאור הנקדה ונעשה קדש.

שיחות השייך לתורה זו

לברר מתי נאמרה תורה זו

חיי מוהר"ן סימן סט השייך לספורי מעשיות אות (י) השיחה הנדפסת בסוף ספורי מעשיות (שיחות הר"ן נ"ח) המתחלת יש דבר שפורח במחשבה, זאת השיחה שמעתי ממנו על העגלה קדם שאמר התורה של דיו לעבד להיות כרבו, בחינת דיו על הספר עין שם בלקוטי א' בסימן קצ"ב:

ומעשה שהיה כף היה, שנסעתי עמו על העגלה ללוותו כשנסע לטשעהרין על שבת שירה, ואז בדרך אמר שפרח לפניו באותו הרגע איזה דבר, ואמר אז ענין הנ"ל. ואז דבר עמי הרבה וחזק אותי ונחם אותי אז הרבה בדברים ערבים ונעימים, והשיב את נפשי מאד, ואמר לי הלא הכל יתבטלו לפני הנחת רוח שיהיה לה, וכי זה מלאכה לעשות טובה להאדם בעולם הבא לבד, אלא שגם בעולם הזה יהיה טוב לו, עד שמרובי ההתקרבות שקרב אותי אז והתגלות האהבה בדברים מתוקים שדבר עמי נתעוררו אצלי דמעות לבכות מחמת שמחה:

שיח שרפי קודש ח"ב קנה - כידוע היה נהוג להתקבץ אצל רבנו ששה פעמים בשנה, שלש פעמים בשנה היו נוסעים אנשי שלומנו אל רבנו בזמנים קבועים, דהיינו לראש השנה ושבת חנוכה ושבעות. ושלש פעמים בשנה היה רבנו נוסע אל אנשי שלומנו דהיינו בשבת שירה היה נוסע למעדוודיבקע או לטשערין ולטרהוויצע, וכן בשבת נחמו ועוד שבת אחת בחורף שיש אומרים שהיתה זאת שבת פרישת שקלים שהיה נוסע אז לטעפליק.

חיי מוהר"ן אות קכו - (לבד מר"ה והנוכה ושבעות שאנ"ש באו אליו לשמוע תורה) ועוד שלש פעמים בשנה אמר תורה בקביעות. הינו שהיה נוסע לטשערין ולטיראויצע פעם אחת בדרך וישב שם על השלש סעודות ואמר שתי פעמים תורה, הינו בשבת שירה ועוד איזה שבת וגם בקיץ היה נוסע לשם אצל לא אמר תורה רק פעם אחת בטשערין בשבת נחמו: כלל הדבר שאלו ששה פעמים הנ"ל הינו שלש פעמים בביתו ושלש פעמים בדרך, היה אומר תורה בקביעות. וחזן מזה לא היה לו שום קביעות לאמירת תורה כי לא היה יושב עמנו על הסעדה שלישיית כלל. רק באלו השבתים הנ"ל:

שיש"ק חדש ח"א סימן רמא עמ' רפט - שבשבת שירה היה נוסע למעדוודיבקע ובשבת נחמו לטשערין ובשבת שקלים לטעפליק.

ושם בהערה ג' בשם ככבי אור אנשי מוהר"ן (השני) אות א' - "אח"כ בסמוך בא אדוננו מורנו ורבנו ז"ל לטשערין כאשר היה אז דרכו בקודש לנסוע לשם שתי פעמים בשנה וכו'"

שיש"ק חדש ח"א סימן שי – בעת שהיה רבנו מגיע לטשערין היה מתאכסן אצל מחותנו יעקב יוסף אבי רבי זלמן חתנו ושם נאמרו כמה וכמה תורות.

חיי מוהר"ן אות קבח – (כזה) אחר שָׁבָא מְלִמְבְּרָג לֹא נָסַע עוֹד עַל הָאוֹקְרֵינְע לִזְמַר תּוֹרָה פְּדָרְכּוּ מִקָּדִים מִחֻלָּאת, וּפְעַם אַחַת הָיָה מְסַפֵּר בְּשֵׁבֶת שִׁירָה מְעַנֵּן שְׂבִימִים הַקּוֹדְמִין הָיָה נוֹסֵעַ עַל הַמְדִינָה בְּעֵתִים הַלְלוּ וְהָיָה אוֹמֵר שֵׁם תּוֹרָה נִפְלְאָה וְכוּ'. וְהָיָה מְסַפֵּר כְּמִתְגַּעְגַּע, וְאָמַר שֶׁכִּשְׁהָיָה יוֹשֵׁב עַל הַעֲגָלָה הָיָה עֲנִין מִיָּחָד, וּכְשֶׁהָיָה בָּא לְעִיר שָׁנָסַע לְשֵׁם וְיִצְאֻ לְקִרְאָתוֹ וְעָשׂוּ לוֹ כְּבוֹד הָיָה נֶעֱשֶׂה עֲנִין אַחֵר, כְּשֶׁנִּכְנַס אֶל הָעִיר הָיָה עֲנִין אַחֵר, כְּשֶׁאָמַר תּוֹרָה שֵׁם הָיָה עֲנִין אַחֵר, אַחֵר כֶּף כְּשֶׁקָּבַל מְעוֹת הָיָה עֲנִין אַחֵר. וְחָשַׁב כִּי־יִצְאָ בְּזֶה כְּפֹה עֲנִינִים שְׂבָכָל פֶּעַם הָיָה עֲנִין אַחֵר, וְהַמּוֹבֵן מְדַבְּרֵי שֶׁהָיָה לוֹ בְּעֲנִין הַנְּסִיעָה עֲבוּדָה מִיְחָדָת נִפְלְאָה וְנִרְאָה מְאֹד בְּכָל עֲנִין בְּפָנָי עֲצָמוֹ הֵן בְּהַנְּסִיעָה הֵן בְּהַכְּבוֹד וְכוּ' וְכוּ' פְּנ"ל:

שיש"ק חלק ז' אות תלט – לא היה מרבנו לא ציור ולא תמונה. ואמרו אנשי שלומינו רבנו לא רצה בכך ועל כן אין ממנו זאת. כי עיקר אור פניו וחכמתו ושכלו של הצדיק הוא בספרו כמבוא בליקוטי מוהר"ן סי' קצב. ומי שדבוק בה יותר כן נחקק בו זה האור שבפניו יותר ויותר.

עד כאן השיחות

הקדמה

רבנו פותח בדבריו כאן בחילוק העצום בין דברי הצדיק האמת לתורת כל צדיק אחר, שאצלם יש בהכרח איזה תערובת כל אחד לפי מדרגתו, אפילו בדברי תורה, אבל דיבור של צדיק האמת אין שום תערובת, אפילו במילי דעלמא, כי כולה זרע אמת. אמת צרופה כחותמו של הקב"ה. שהיא תפיסת אמת מציאותו ית' אספקלריא מאירה כאילו רואה את פניו שהן מידת "ואמת" שבי"ג מדות של רחמים, המכוונות כנגד פניו ית' שהם תרין תפוחין שתחת העינים בי"ג תיקוני דיקנא של אריך אנפין.

עוד מחדש רבנו שאפשר ע"י לימוד תורה של הצדיק לזכות לאמת הצרופה של הצדיק כי בתורה שלו מונח פניו שכלו ונשמתו שהם האמת הצרופה שלו. אבל צריך לזה לצייר היטב מתוך זכרונו כאילו דמות רבו עכשיו מחדש את הדיבור ומלמדו ועי"ז נחקק ונרשם היטב בחידוש בזכרונו ויכול לקבל ממנו פני רבו כנ"ל

ועיקר החידוש בתורה זו הוא כיצד מי שלא ראה את החכם מעולם, יכול ללמוד תורה של החכם כאילו רואה אותו ושומע אותה ממנו בשעה שחידש אותה. ועל ידי זה לקבל פניו שכלו ונשמתו של רבו המונח בדבריו.

כי כשלומד מהספר ובפרט אחרי הסתלקות הצדיק שמתגברת השכחה שנגזרה על המת שישתכח מהלב, או מי שמעולם לא ראה את הצדיק שחידש את החידוש שלומד, עצתו היא שילמד את תורת הצדיק בהתפעלות באופן שרואה בדמיונו ומרגיש כאילו הצדיק עומד לנגדו ועתה מחדש אותה. ועי"ז מקבל פניו שכלו ונשמתו של רבו המונחים בדברי תורתו, דהיינו האמת של רבו. ואזי נחקק בלומד, האמת של הצדיק/י, ממילא כשלומד באופן כזה את תורת הצדיק האמת, זוכה לאמת הצרופה הנ"ל.

אבל כיצד זוכים לזכור בכזו התפעלות ודמיון מוחשי כל כך את דמות רבו בשעת הלימוד?
העצה לזה מחדש רבנו לחזור על החידוש מאה ואחת פעמים.

היטוד הזה של חזרה מאה ואחת פעמים מובא בגמרא חגיגה ט: הגמרא שם דורשת את הפסוק (מלאכי ג' יח) וְשִׁבְתֶּם וְרִאיתֶם בֵּין צְדִיק לְרָשָׁע בֵּין עֶבֶד אֱלֹהִים לְאִשֶּׁר לֹא עֲבָדוֹ; ומבארת שעובד אלקים ולא עובד שניהם צדיקים גמורים, אלא שמדובר בהבדל ביניהם שיתגלה לאחר תחית המתים, שהחזור פרקו ק"א יקבל שכר של עובד אלקים, והחזור אפילו ק' פעמים, שכרו כלא עובד אלקים. הגמרא תמהה על זה שבפעם אחד שהחסיר נקרא "אשר לא עבדו", ותרצה ללמוד מהחמירן, והכוונה שאינו דומה שכר העובד יותר מחיוב ומההרגל לעובד כחיובו והרגלו.

ואמנם כבר הקשו המפרשים (מהר"ם שיף) מאי שנא מאה ואחת מארבעים זמנין שנאמר על זה בגמ' דהוי כמונח בכיסתיה, ותרצו שמונח בכיסו הפירוש שזמין לעיון נוסף אבל ק"א כבר מונח היטב בדעתו ולא צריך עוד עיון כלל. ועדיין צ"ע מדוע זה המודד לעבודת ה', ומדוע החליטו שרק ק"א נחשב יותר מחיובו? ונאמרו בזה תרוצים רבים.

ונראה שרבנו מתרץ נפלא לפי דרכו הנ"ל, את הפסוק והגמ' הנ"ל לומר שרק הלומד כך את דברי רבו עד שזוכה לפניו שכלו ונשמתו דהיינו לאמת זכה רבו הוא הנקרא עובד אלקים, דהיינו שהחזרה ק"א פעמים היא לעניין זכירה מיוחדת שגורמת להתפעלות עד הרגשה כאילו רבו עומד ממש לפניו. שזה לא תלוי בכח הזכרון אלא שלזה צריך סגולה מיוחדת לא רק להתגבר על השר של שכחה כמובא בבן יהוידע על הגמ' שם בשם האריז"ל. וגם לא רק להתגבר על הגזרה שנגזר על המת שישתכח מן הלב. אלא אפילו מי שלא ראה את הצדיק מעולם, יכול ע"י החזרה מאה ואחת פעמים לבנות בזכרונו דמות דיוקן רבו המונח בדברי תורתו באופן מוחשי שיחקק היטב בדעתו עד שמבטל ממנו לא רק את השכחה אלא מצייר בדעתו מחדש את דמות דיוקן

¹ עיין עוד גם בתורה לה שהארת אמת מקבלים מהתורה ומהצדיק. ובתורה ז' שאת האמת מקבלים ע"י שמקיים עצות הצדיק אזי נחקק בו האמת. וכן בעוד תורות כי העיקר היא לזכות להארת האמת ורק ע"י ראיית הצדיק זוכים באמת להארת האמת.

הצדיק בחקיקה ורושם חזק עד שיכול לצייר אותו בדמיונו בהתפעלות גדולה כאילו עכשיו נמצא לפניו ומחדש את התורה הזו. ועי"ז לקבל פניו ושכלו ונשמתו של הצדיק שהיא האמת הצרופה שאין יקר ממנה.

ובפשטות נראה שהחזרה מאה ואחת פעמים כוחה גדול גם להחזק בדעת התלמיד כמו על נייר חדש אבל בזה נ"ל יותר לחדש עפי" ליקוטי הלכות שזה נעשה ע"י התורה של הצדיק האמת שכוחה גדול לחדש את הנפשות של הלומדים אותה להחזירם בבחי' הלומד ילד דומה לכותב על נייר חדש. כמבואר בלק"ה/י" שתורתו של רבנו הוא כלליות כי נלקח משרש נפשות ישראל שלוקחם ומקבצם יחד קודם הדרוש בבחי' וְלִקְחַתְּ נַפְשׁוֹת חֶכְם. ובגודל כחו העלה גם את כל הנפשות העתידין לבוא בבחי' ולא אתכם לבדכם וכו' כי את אשר ישנו פה ואת אשר איננו פה. ...ועל כן גם כל מי שיעסוק בתורתו תאיר לו התורה לצאת מחשכת אפילתו כי ע"י עוסקו בהתורה חוזר ונתחדש נפשו בבחי' עיבור מחמת שזאת התורה נמשכת גם מעליית התחדשות נפשו. ו/

רבנו מזכיר כאן יסוד שגילה בתורה יג שהצדיק בשעה מוריד תורה חדשה, מעלה בעיבור את כל הנפשות הנמצאות אצלו בבחי' מיין נוקבין ועי"ז מוריד תורה. וכשהן בעיבור למעלה הן מתחדשות. נמצא שכל השומע מהחכם בעצמו נפשו חדשה כילד והחידוש נרשם בה כמו על נייר חדש, ויש לו חלק בתורת רבו ואזי זוכרו היטב.

ובזה דורש רבנו את מאמר חז"ל "דיו לעבד להיות כרבו". ומפרש עבד היינו "עובד אלקים" הנ"ל החוזר פרקו מאה ואחד פעמים, שע"ז זוכה להיות כרבו, כי נזדמן לו דמות דיוקנו של רבו וכאילו רבו אמרו אז, כי נחקק ונצטייר היטב בדעתו פנים ודמות רבו. כדיו הכתובה על נייר חדש. ואזי הוא כרבו כי מקבל פניו ושכלו ונשמתו של רבו כנ"ל.

וזה "דיו לעבד" כי ע"י שהוא "עובד אלקים" כנ"ל אזי נעשה דיו דהיינו שחרות שכלו של רבו נחקק בדעתו. (כי הדמות דיוקן הוא החיצוניות של רבו) בבחי' "שחורה אני ונאווה" דהיינו שהבחי' הנמוכה השחורה של החכם, היא מדרגה הנאווה של התלמיד. שזה בחי' מה שהחכם כותב בדיו שחור על נייר לבן, כי התלמיד כשהוא בבחי' ילד כנ"ל, הוא כמו נייר לבן רמו שהלבנונית (לבונה דמוחא) דהיינו מח התלמיד, נעשית מהבחי' הנמוכה השחורה של הרב המלמדו.

כי הכלל שהמדרגה הנמוכה ביותר של שכל הרב, היא נעשית המוחין של התלמיד, לכן פניו ושכלו ונשמתו של החכם שמקבל התלמיד ע"י שמצייר דמות רבו כנ"ל, זה רק דמות פניו, דהיינו הבחי' החיצונית של האמת של רבו ואעפ"כ אין יקר ממנה כנ"ל.

קושיות

- א. צ"ע שלכאורה הטעם שכשלומד בספרו של הצדיק, נחשב כמו שומע מרבו בשעה שחדש את החידוש הזה שלומד, כיון שרבנו כשחידש את החידוש העלה גם את נפשו בעיבור וחדש את נפשו להחזירה בבחי' הלומד ילד ככותב על נייר חדש כמבואר בלק"ה עפ"י תורה יג, ומדוע רבנו כאן תולה זאת בזיכרון פני רבו ע"י חזרה ק"א פעמים, ולא מזכיר כלל שזה מועיל רק בגלל שיש לנו חלק בחידוש הזה ועל ידו נתחדשה נפשנו. אולי כיון שהזכיר רבנו את תורה יג התכוון לזה. או שבאמת אין צריך לזה אלא החזרה מאה ואחת פעמים מועיל גם להחזירו בבחי' הלומד ילד.
- ב. צ"ע שמחד גיסא אומר שמועיל זכרון, ומאידך תולה בחזרה ק"א פעמים, והרי יש אמצע כגון מי שכבר זוכר אחרי י' או ל' או מ' פעמים. נראה כיון שלא מדובר בזכרון הדבר תורה שזה תלוי בכשרון אלא מדובר לעורר את דמות רבו הנמצא בדברי תורתו להחזק בדעת הלומד ברושם גדול עד שיוכל מזכרונו להעלות בדמיונו כאילו רבו עתה מחדש את התורה שלומד והוא שותף בה. ולזה צריך סגולה מיוחדת שנמצאת רק בחזרה מאה ואחת פעמים.
- ג. צ"ע מדוע תפס רבנו דווקא ק"א פעמים המבואר בחגיגה ט: ולא ארבעים פעמים שגם על זה נאמר בחז"ל פסחים עב. ו/ דהוי כמונח בכיסיה/י עיין ההבדל במהר"ם שיף כתובות נ. ו/ אבל רבנו נראה שמתרץ כנ"ל שלא מדובר על חזרה כדי לזכור את הדבר תורה, אלא סגולה לעורר בדמיונו את דמות רבו שלא ראה מעולם המונח בדברי תורתו וכנ"ל.

^ה לק"ה נט"י לסעודה ו' פט ומציאה ואבדה ג' ה'

^י וצ"ע לפי המבואר כאן שלא כל לימוד בתורת רבו מועיל אלא דווקא כשיכול לצייר דמות רבו כנ"ל וע"י חזרה ק"א פעמים. ואולי כי בלק"ה הנ"ל מדבר רק על התחדשות נפשו של הלומד. גם זו מעלה גדולה. אבל אצלנו מוסיף עוד שהרוצה גם לזכות לפניו ושכלו ונשמתו של רבו צריך להוסיף לזה חזרה ק"א פעמים בכונה לזכות לזיכרון כזה שיוכל לצייר דמות רבו בהתפעלות כנ"ל.

^א פסחים דף עב. אשכחיה רב יצחק בר יוסף לרבי אבהו דהוה קאי באוכלוסא דאינשי אמר ליה מתניתין מאי אמר ליה רישא בעוקר וסיפא בטועה תנא מיניה ארבעין זימנין ודמי ליה כמאן דמנחא בכיסיה

דבש לפי מערכת מ אות טז – מ' זמנין בגמ' בכמה דוכתי אמרו תנא מיניה מ' זמנין ודמיא ליה כמאן דמנחא בכיסיה והפשוט בזה דמנין זה של מ' הוא כנגד מ' יום שניתנה תורה כמ"ש בתעניות דף ח' ואפשר כנגד מ' יום של יצירת הולד וכנגדן מלקות מ' כמ"ש בתנחומא דף קנ"ב ואפשר כנגד ד' יודין דשם ע"ב שמועיל לזכירה ועמ"ש בס' שאלת שלום דף נ' ע"ב. ומ"ש הרב שם על מ"ש שמואל בענין אמתלא תנא מיניה מ' זמנין שהפירוש הוא דמ' פעמים שאל מרב במעשים שארעו לו ע"ש לא שמיע לי והפשוט הוא דזה סגולה דמלבד שלא ישכח אלא יהיה נגד עיניו תמיד להקשות ולתרץ וכיוצא בהגם שהאדם יודע הדבר אינו תמיד בין עיניו והסגולה הוא שיהא מוזמן תמיד ולכן גם שמואל הוצרך לזה וז"ש ודמיא ליה כמאן דמנחא בכיסיה ודו"ק:

ד. הארז"ל בע"ח כב ג' מבאר שהשכחה היא מוחין דקטנות ובע"ח נ' י' מבואר שהזיכרון הוא מכוחות המדמה וצ"ע שהרי המדמה בעצמו הוא מוחין דקטנות. ונראה שהם שני סוגי זיכרון, כי יש זיכרון הפך השכחה, והוא מוחין דגדלות, דהיינו עד כמה שיוצא מבחי' הזמן שהוא סיבת השכחה. ויש זיכרון שנמצא גם בהמה שזוכרת היכן כלב נשך אותה, שהוא מסיבת מאורע יוצא דופן שהשאר רשם עליה חזק, והוא מוחין דקטנות.

ה. צ"ע האם שמיעת הקלטה של דברי הצדיק הם כמו ראייה או כמו לימוד בספרו, ואם תמונה של הצדיק נחשב ראיית פניו. ועיין לעיל בלק"ה שבפנים מאיר חכמת אדם והיא האמת שלו ונ"ל שלא שייך להגשים ולהנציח זאת בתמונה.

ו. צ"ע כאן מבאר רבנו שהתלמיד מקבל פני רבו כי דבור הצדיק הוא אמת והאמת היא פניו. ובתורה רל"ו מבאר רבנו שהתלמיד מקבל פני רבו ע"י שמקבל חכמתו, וחכמת אדם תאיר פניו. ונ"ל שדברי רבנו עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר, וגם שם צריך לבאר לקבל באמת את פניו וגם שכלו ונשמתו צריך לחזוק ק"א פעמים. ואע"פ שאנו נזהרים לא ללמוד מתורה לתורה מעצמינו, קשה בתורות הקצרות לומר שכל הנצרך לביאור התורה נמצא מניה וביה. אמנם צריך זהירות כשנבא לדמות מילתא למילתא. ורק להציע ולא להחליט.

למעשה

למעשה מבואר כאן שלימוד תורה אמיתי הוא על מנת לזכות ע"י הלימוד להשגת האמת של הצדיק שחידש אותה. ובדור שלנו כמעט כל הלימוד שלנו הוא תורה של צדיקים שלא ראינו מעולם. נמצא שאין עצה אלא ללמוד כל דבר מאה ואחת פעמים, ולהשתדל לצייר דמות הצדיק שחידש אותה. אלא שבכל דור צריך יותר ספרים כדי להבין את דברי הדור הקודם, עד שבדורנו כמעט א"א ללמוד את כל התורה.

ובדרך כלל לבד מהחיוב הפשוט לדעת שלחן ערוך, כל אחד תופס איזה מקצוע מסויים השייך לו ובו משקיע עיקר כוחו, ועדיין צריך הרבה כוחות כדי לחזור כראוי וגם לעיין.

אבל באמת נראה כיון שבכל דיבור של צדיק, נמצא פניו שכלו ונשמתו, ובפרט רבנו שמבאר כאן שבדבור שלו אין תערוכת כלל רק אמת צרופה, טוב ללמוד מאמר אחד ולחזור אותו ק"א פעמים, כנ"ל כדי לזכות לפניו שכלו ונשמתו של רבנו שהיא אמת שאין יקר ממנה.

ואולי כיוון שכאן חידש זאת כדאי לחזור דייקא תורה זו מאה ואחת פעמים בהשתדלות לצייר דמות רבנו עומד לפניו ומחדש אותה, וכולי האי ואולי נזכה לדמות פניו שכלו ונשמתו של רבנו הקדוש. אמן כן יהי רצון.

עד כאן הקדמה

*

תורה קצב [יא]

דע שדיבור אמת/יב' שיוצא מפי הצדיק האמת אפילו במילי דעלמא/יג' דהיינו אפילו שיחות חולין שלו/יד'. הוא יקר מדברי תורה של צדיק אחר. שיחת כל תלמיד חכם אמיתי צריכה לימוד,

^ח בני יששכר – מאמרי חדש סיון – מאמר ה – וזהו שאמר שלמה, בני (תהיה ואלמדך בחיוב כאב לבן) אם תקח אמרי (ותעצור אותם בכנפייך, כענין המורגל בדברי רז"ל בגמ' תנא מיניה ארבעין זימנין ודמי ליה כמאן דמנח בכיסתיה וכתובות נ.א.) ומצותי תצפון אתך (המצות היוצאים ממנה תצפנם ותשמרם),

אגרא דפרקא – אות רנג – משום הכי תמצא בגמ' כמה פעמים כשלמדו זה מזה הלכה חדשה תנא מיניה ארבעין זימנין ודמי ליה כמאן דמנחא בכיסתיה ופסחים עב.), כי כל עולם יוגבל בד' קצוות מזרח מערב צפון דרום, וכל קצה נכלל בו שיעור קומת י'. ע"כ ארבעין זימנין דייקא:

^ט מהר"ם שיף כתובות דף נ. גמ' ודמיא ליה כמאן דמנח בכיסתא. לא קאמר כמנח בקופסא ואדרבא אדם עשוי למשמש בכיסו כל שעה ודבאמת הכי פירושו! וכן נראה דאע"ג דתנא מניה מ' זימנין אפ"ה דמיא ליה בעיניו כאלו לא תפסו עדיין בכח זכרונו רק כמאן דמנח בכיסא וממשמש בו כל שעה וחזר עלה וכמ"ש אינו דומה השונה וכו' לשונה מאה פעמים ואחד ולזה אמר ודמיא ליה לא והויא ליה וכו' והשתא קמ"ל מידי בודמיא ליה:

^י עיין תורה רל – דע מי שיש לו עינים לראות יכול לראות ולהכיר בפנים של התלמיד מי הוא רבו, ובלבד שראו רבו פעם אחת, פי (קד"ל ח): "חכמת אדם תאיר פניו", נמצא בשהתלמיד מקבל חכמת רבו הוא מקבל פניו, ובשביל זה צריך להסתפל בפני רבו בשעה שמקבל חכמתו, כמו שכתוב (ישעיה ל): "והיו עיניך רואות את מוריקי". פי החכמה היא בפנים פנ"ל, ועל כן בשמסתפל בפני התלמיד יכול לידע מי הוא רבו פנ"ל:

^{יא} עיין חיי טוהר"ן סימן טט שמוהר"ג שמע תורה זו על העגלה בדרך בלוותו את רבינו לשבת שירה בטשעורין. ולפי כן אמר שיהא נח בשיחות הר"ן

^{יב} דע שדיבור אמת – צ"ע מה בא למעט? הרי מבאר בהמשך שאפילו במילי דעלמא, הוא אמת

^{יג} עיין תורה מב – גם ע"י אמונת חכמים, שמאמין שכל דבריהם ומעשיהם אינו פשוט, ויש בהם רזין, ע"י מלביש את הקשת בלושין דנהירין, אזי וראיתיה לזכור ברית עולם.

ועיין חיי מוהר"ן סוף סימן כז – ....והנה אנחנו בודאי היינו מאמינים שכל דבריו אינם פשוטים ובודאי יש בהם רזין גדולים, וכמבואר בסיומן מ"ב, עיין שם. אחר-כך ענה ואמר: שיחות חולין שלנו! ואמר בלשון אשכנז בזה הלשון: "אונזער שיחות חולין"! ודחק תיבת "אונזער". יאמר לי איזה מקובל איך בהווערטיל הזה כלולים כל הכוונות של מילה. ומה שהוא גבוה מכוונות:

דהיינו ללמוד מה אפשר ללמוד ממנה. אבל שיחה של צדיק האמת כיון שתיקן מדותיו בתכלית^{טו} והמדמה שלו מבורר בתכלית^{טז}, אזי כל היוצא מפיו הוא אמת צרופה בלא תערובת ממילא היא חותם האמת של הקב"ה, שאין יקר ממנה.

כי בהדברי תורה של האחר יכול להיות שם תערובות הרבה. אבל זה הדיבור היוצא מפי הצדיק האמת הוא רק אמת לבד. וכיון שהוא רק אמת ואין בו שום תערובות. אין יקר ממנו. כי אמת היא חותמו של הקב"ה. נמצא כל מי שזוכה לדבר אמת מבוררת לגמרי היא בהכרח דבר ה' ממש.

ומי ששומע דיבור מפי הצדיק האמת שהוא דיבור אמת. ובפרט כשרואה אותו אז. בבחינות דרשת חז"ל על הפסוק בבואת ישעיה על העתיד לבוא (ישעי' ל) ו'י' ו'הי' והי' עיניך רואות את מוריך [2] פשוטו של מקרא מדבר שלעתיד יתגלה הקב"ה לעינינו, וחז"ל^{כא} דרשו את הפסוק לענין תלמיד הלומד מרבו, שטוב לו להסתכל על פניו^{כב}. ואומר רבנו שע"ז הוא מקבל בחינות הפנים של הצדיק. ובחינות שכלו ונשמתו. כפי שהולך ומבאר בהמשך.

ועיין לק"ה חזקת מטלטלין ה' אות טו; מובא בשיש"ק ח"א, סעיף צ"ב – כי בהצדיק בעצמו, בחינת "צדיק פתמך יפרח", אין לנו בו שום תפיסה, רק כל הארתו בהעולם הוא על-ידי העליון והולובין, שהם בחינת שיחת חליו, כמו שדרשו רבותינו וזכרונם-לברכה על פסוק "ועלהו לא יבול" – שאפילו שיחת חליו של תלמיד-חכם צריכין למוד, הינו פנוי-לעיל, כי כל דבוריו ומעשיו הנראין בפשוט, יש בהם ריון, וגם אפילו התורה שהוא מגלה, נחשבת גם-כן בערך קדשת השגת הצדיק בעצמו בפנימיותו, בבחינת עליון ולובין שאצל הפרו, כי פנימיות עצם השגתו, גבה ומרום ונעלה מאד מאתנו, וכמו ששמעתי מפיו הקדוש:

^{טז} **סוכה דף כא:** אמר רב המנונא אמר רב מנין שאפילו שיחת תלמידי חכמים צריכה לימוד שנאמר ועלהו לא יבול. וכן איתא בגמ' ע"ז יט: ופרש"י שם ועלהו – הוי דבר קל שבאילן וכתוב לא יבול כלומר לא ילך לאיבוד:

מהרש"א על עבודה זרה דף יט: שאפילו שיחת חולין וכו'. פרש"י כדי להתלמד לדבר בלשונם וכו'. אבל בפרק הישן נראה לפרש דצריכה תלמוד דמתוך שיחתן תבין דבר מה מדברי תורה וק"ל:

^{טז} **עיין חיי מוהר"ן סימן רלד – (ה) לענין שבירת תאוות ומדות רעות לגמרי בתכלית הבטול שהתפאר את עצמו שזכה לזה, אמר רבנו זכרונם לברכה שיש צדיקים ששברו התאוות, אף הוא כמו עור שמעבדין אותו ואף על פי שמעבד העור אף נשאר בו קצת ריח שאינו טוב. כמו בן הנמשל שיש ששברו התאוות אבל עדין נשאר קצת שמץ מהם ועדין התאוות כרוכים אחריהם במקצת: גם אמר כבר שצריכין לנקות הגוף מתאוות כמו שמעבדין העור ומחפכין אותו. כך צריך שיהיה הגוף נקי ומעבד לגמרי מתאוות עד שממש יהיו יכולין להפכו ולראות שהוא נקי לגמרי מכל התאוות והמדות רעות, ולא נמצא בו שום שמץ וריח כלל משום תאוה ומדה רעה שבעולם, ורבנו זכרונם לברכה היה מפשט לגמרי לגמרי מכל התאוות והמדות רעות ולא נשאר בו שום שמץ כלל משום מדה רעה ושום תאוה בעולם: וכל זה זכה בילדותו קדם שהתחיל לילך בהשגות גבוהות, והרבה זמן קדם שנסע לארץ ישראל. אף אחר כך זכה לעלות ממעלה למעלה וממדרגה למדרגה עד שעלה למקום שעלה, וזכה למה שזכה למדרגה עליונה שאי אפשר לדבר מזה כלל:**

^{טז} **עיין תורה ח' תנינא** ענין ברור המדה שבו תלויה כל ההשגה והאמונה והבנת התורה ואפשר לזכות לזה רק ע"י צדיק האמת על כן צריך אדם כל חייו לחפש את הצדיק אמת

^{טז} בתקפא – (ישעי' לו) בתולד ובחשכת תוקן

^{יח} **ישעיה פרק ל (יט) כי עם בציון ישב בירושלם** כבו לא תבכה חנון: והנה לקול ועקף בשמעתו ענה: (כ) ונתן לכם אדני לקחם צר ומים לחץ ולא יבנף עוד מוריך והיו עיניך ראות את מוריך:

^{יח} **רש"י (כ) לחם צר ומים לחץ** – לא תהיו כרוכים אחר תענוגים כאשר אתם עתה כמה שנאמר השותים במזורקי יין (עמוס ו) הנה ששון ושמוחה (ישעיהו כב). ולא יבנף – לא יתבסה ממך בכנף בגדיו כלומר לא יסתיר ממך פניו. מוריך – הקב"ה המלמדך להועיל:

מצודות דוד (כ) ונתן וכו' – רצה לומר המקום יתן בלבבכם להסתפק בלחם צר ומים לחץ כאלו דחוק לכם הלחם והמים ולא תהיו שטופים אחר התענוגים כמו עתה. ולא יבנף עוד מוריך – הקב"ה המלמדך להועיל לא יסתיר פניו ממך ואחז במשל כאדם המכסה פניו בכנף בגדו שלא יראוהו. והיו עיניך – כשלא יסתיר פניו אם כן יהיו עיניך ראות אותו ר"ל תוכל לשאול כל צרכיך כי ימלא משאלותיך:

^{יח} בדפ"ר – והיה. בתולד – והי'. ומתולד – והי'

^{יח} עין תורה רל ועין תוריות יב. כד יתביתו קמיה רבייכו חזו לפומיה ערובין יג: הא (דעריפנא) דמחדנא טפי וכו'

^{כא} **עירובין דף יג:** אמר רבי האי דמחדנא מחבראי דחזיתיה לרבי מאיר מאחוריה ואילו חזיתיה מקמיה הוה מחדנא טפי דכתיב והיו עיניך ראות את מוריך.

חוריות דף יב. אמר להו רב משרשיא לבריה כי בעיתו מיעל ומיגמרי קמי רבייכו גרסו מתניתא ועלו לקמי רבייכו וכי יתביתו קמיה חזו לפומיה דכתיב והיו עיניך ראות את מוריך.

מהרש"א שם – ואמר חזו לפומיה דכתיב והיו עיניך ראות וגו'. והכי אמרינן נמי בעירובין שאמר רבי ראיתי את ר"מ מאחוריו וכו' ואילו חזיתיה מקמיה הוה מחדנא טפי שנאמר והיו עיניך ראות וגו' והוא שהדבור של אדם משתנה ומשתמע לפעמים לתרי אפי אבל מתוך עקימת שפתים וקריצת עינים שבאדם לפעמים יש להבין כוונתו של המדבר וז"ש והיו עיניך ראות לפני את מוריך המורה לך כוונת המדבר ומוזה הטעם אמרינן נמי לקמן בסוף פרקין בני ת"ח וכו' בזמן שיש להם דעת לשמוע נכנסים ויושבים לפני אביהם ואחוריהם כלפי העם כדי שיהיו עיניהם ראות מוריהם אבל כשאין להם דעת אמרינן שם שיושבים לפני אביהם ופניהם כלפי העם מפני כבודם דאין לחוש בהם שיראו מוריהם.

^{כב} **עיין גמרא שקלים ז: (משלי כ' ו')** "ואיש אמונים מי ימצא" (איש נאמן ומדקדק בשמועתו מי ימצא), זה רבי זעירא דאמר רבי זעירא ליתנן צריכין חששין לשמעתיה דרב ששת (אין אנו צריכים לדקדק כל כך בשמועות שאמר רב ששת בשם רבותיו כיון דהוא גברא מפתחא (אדם פתוח דהיינו סגי נהור עיור ולא ראה את רבותיו בשעת תלמודו מפייהם, ולפיכך אינו יכול לכונן את שמועותיהם כראוי) אמר ליה רבי זעירא לרבי אסי חכים רבי לבר פתייא

כי זה הצדיק מניח שכלו בתוך זה הדיבור שמחדש כי צדיק שאומר שמועה היא חלק נשמתו/כ"י ולא דבר נפרד כדאיתא בשיחות הר"ן/כ"י שעל כן שצדיק חוזר בו הוא עושה תשובה, שכיון שטעה הרי כל מהותו היתה באיזה בחי' של טעות ועתה שחוזר בו חוזר בתשובה. **והוא מקבל זה הדיבור. נמצא שמקבל שכלו.**

וזה גם כן בחינות הנשמה כי החדושים של אדם הם חלקו בתורה וחלק נשמתו שהיא חלק אלוך. **כי הנשמה היא בחי' השכל [כ"ה] כמהי שכתוב (איוב לב) ונשמת שדי תבינם.**

וכן מקבל פנים שלו אין הכוונה שמשתנים תווי פני התלמיד אלא שכיון שנעשה בדעתו דומה לרבו, אזי גם פניו הנראים בחטף, יש בהם מדמות רבו, אבל עיקר פניו הכוונה לשון פניה, שנעשה פונה תמיד אל הקב"ה כמו רבו, ובסגנון של רבו. **כי הדיבור שהוא** דהיינו הצדיק האמת **מדבר הוא אמת** אין בהם תערובת דמיון כלל רק כולו זרע אמת, ובעיקר פניית דבריו הם תמיד פונים ומפנים את השומע אל הקב"ה.

ואמת הוא הפנים [כ"ז] של כל הפנים דקדושה. בבחינות (תהלים כד)/כ"ז מבקשי פניך יעקב סלה פשוטו של מקרא שזרע יעקב הם מבקשי פני ה', ורבנו דורש שיעקב שמדתו אמת הוא בחי' פני ה' שפני ה' הם מדת האמת, והיא המדה שתיקן יעקב. **בחינות (מיכה ז) תתן אמת ליעקב.** כי אברהם ויצחק הקדושים היו עדיין בבחי' צדדים בחי' זרוע ימין חסד וזרוע שמאל דין, לכן יצא מהם פסולת הימין ישמעאל ופסולת השמאל עשו, אבל יעקב בחיר האבות תיקן את המדה האמצעית תפארת שמכוונת אל הכתר, אל האמת לאמיתה. והוא דייקא נקרא איש תם, כי הוא איש של שם, שתמיד מחשבתו מה נעשה שם/כ"ט (ת' וש' מתחלפות). עוד עפ"י הסוד מבואר באר"ז/ל' שפנים דהיינו פני ה' הם התיקון השביעי ב"ג תיקוני דיקנא של אריך אנפין נמצאים בתרין תפוחין תחת העינים פנויים משערות, ושם היא מדת "ואמת" שהיא מדה השביעית שבי"ג מדות של רחמים. נמצא שפני ה' היא מדת "ואמת".

נמצא זה שמקבל דיבור מפי הצדיק מקבל פניו ושכלו ונשמתו המונחים בתוך דבריו. **ונחקק ונצטייר בדעתו דמות דיוקנו של הצדיק שהוא הפנים והשכל והנשמה** דהיינו הארת האמת הנפלאה שמאירה לצדיק אמת מציאותו ית' בחוץ גדול.

דאת אמר שמעתא משמיה. (פירוש כיון שלא היכרת את רבי פתיא היאך אתה אומר שמועות בשמו). אמר לו רבי אסי לרבי זעירא רבי יוחנן אמרה משמיה (רבי יוחנן שמע מבר פתייא ואני שמעתי מרבי יוחנן) עד כאן הירושלמי, אמנם מההמשך משמע שגם כששומע מאחר ששמע מהרב זה טוב. אבל בדברי רבי זעירא אפשר שכוונתו כרבינו אע"פ ששתק לרבי אסי.

ואח"כ ראיתי בביאור דף על דף בשם קרבן העדה שכתב כנ"ל שכוונת רבי זעירא כרבנו – כיון שאינו רואה אינו יכול לכיון הדברים, שהרי אי אפשר לו לאומרה כאילו בעל השמועה עומד לנגדו, שהרי לא ראה אותו מעולם הלכך אין סומכין עליו בזה, עכ"ל יע"ש.

כ"י עיין תורה קפח שכל אחד התורה שמחדש היא חלק נשמתו אבל צריך לזכות למצא אבדותיו אלו, שהם החידושים האמיתיים שזוכים לחדש אבל רובא דעלמא גם הזוכים לחדש חידושיהם מעורבים אמת ושוא. אבל הצדיק האמת שזיכך עצמו בתכלית אזי כל חידושויו הם כולו זרע אמת מזוכך כולו קודש.

בשם רבי מאיר מלובלין מובא שפירש לשון חז"ל "הוא היה אומר" פירוש את עצמו היה אומר דהיינו שממירא של תנא היתה מהותו ממש ולא דברים בעלמא. וגם רבנו אמר שעל כן כשתנא חוזר בו מאיזה סברא הוא מכרח לעשות תשובה שהרי חוזר בו מסברא ששיקפה את מהותו לסברא שמשקפת מהות אחרת.

כ"י שיחות מוהר"ן – אות טא – ענין הדרי בי הנאמר בגמרא ((עירובין נב. סד. פסחים לט. ועוד)), זה היה בחינת תשובה, ששב בתשובה על שפגם בתורה לומר שלא כענין ובראוי. ותכף ומיד שהקשה אותו חברו הבין מיד שפגם ושב בתשובה מיד. כי יש תשובה שהיא בכח ועדין לא יצאה לפעל ובשביל זה אדם משיג לפעמים למעלה ממדרגתו מה שאינו ראוי לזה, הוא כדי שתצא התשובה מכח אל הפעל כנזכר לעיל. וזה בחינת הדרי בי הינו שהתשובה היתה בי מתחלה רק שהיה בכח כנ"ל ועתה יצאה לפעל (כי על ידי שהשיג למעלה ממדרגתו על ידי זה פגם לומר שלא כענין, ואזי חברו מקשה עליו ואז הוא מתעורר מיד ומבין שפגם ושב בתשובה מיד. נמצא שעל ידי זה יצאה התשובה מכח אל הפעל:

^{כ"י} הנשמה היא השכל עיין תורה לה אות ב'. תורה ס' סוף אות ג'. תורה סא אות ג'. תורה ח' תנינא אות יב.

^{כ"י} בתולד- כמו

^{כ"י} עיין תורה סא אות ג'. תורה כג אות א' ואמת הוא אור הפנים. ובתורה מזו הארת פנים הוא תיקון ואמת. תורה לה אות ט'. ועיין עץ חיים שער יג פרק יד.

^{כ"י} תהלים פרק כד (ו) זה דור דרשו מבקשי פניך יעקב סלה:

מצודות דוד (ו) זה דור – זה הדור שהמה דורשי ה' והמה קרואים זרע יעקב הראויים לבקש פניך לעולם ולבא לבית המקדש:

^{כ"י} **שמעתי מוהר"ח** וכעין זה עיין בשיש"ק ח"ו סימן רנ על לשון ההגדה של פסח תם מה הוא אומר.

^{כ"י} **עיין עץ חיים** שער יג פרק ט – (תיקון ז' (שהוא מדת) "ואמת", הם ב' הפנים החלקים מן השער תרין תפוחין קדישין.

ובעץ חיים שער יג פרק יד – גם באופן אחר כי הפנים הם תיקון ז' הנקרא ואמת והנה הוא כללות פרצוף פנים עם החוטים כי ג' שמות ס"ג יש בפן אחד וג' שמות ס"ג יש בפן ב' והרי הם גימטריא שש"ח וס"ג א' בחוטים עצמו כי כן חוטים גימטריא ס"ג וז"פ ס"ג גימטריא אמת. אמנם הששה ס"ג לבד אשר הם בב' הפנים הם גימטריא שש"ח וה"ס ח' חוורתא דרישא המתפשטין בפנים לש"ע נהורין כנ"ל והרי הם ש"ע ועם ח' חוורתא הם שש"ח כנ"ל. והנה דע כי אלו הש"ע נהורין דאנפין עלאין נמשכין עד היכל הו' דהוד הנקרא היכל עצם השמים ושם האי רוחא דביה הנקרא אור פני"אל ואותו הרוח של ההיכל נקרא כך כנזכר פ' פקודי רמ"ז לפי שאלו השש"ח נהורין נמשכין שם והם גימטריא אור פני"אל.

עתה יבאר סכנת השכחה, דהיינו שאע"פ ששמע מרבו וכבר ראה פניו ומעתה יכול בכל פעם שלומד, שיהיה כאילו לומד מרבו בשעה שחידש את החידוש הזה שלומד, אבל אם ישלוט בו השכחה שישכח דמות רבו, לא יוכל לקבל פניו שכלו ונשמתו בלימוד.

ואפילו אם יכתוב דברי רבו בספר אם ישכח דמותו זה לא יועיל. כי גם על כתיבה בספר שולטת השכחה, כי דברי תורה רק בהצטרף עם זיכרון פני החכם שחידש אותן מועיל לזכות בפניו שכלו ונשמתו. וכששוכח דמות רבו מפסיד. לא מבעי כשהוא כותב/ל^א, אלא אפילו על הספר שכתב רבו יכולה להתגבר השכחה. (האריז"ל בע"ח כב ג/ל^ב) מבאר שהשכחה היא מוחין דקטנות ובע"ח נ' י' מבואר שהזיכרון הוא מכוחות המדמה וצ"ע שהרי המדמה בעצמו הוא מוחין דקטנות. ונראה שהם שני סוגי זיכרון, כי יש זיכרון הפך השכחה, והוא מוחין דגדלות, דהיינו עד כמה שיוצא מבחי' הזמן שהוא סיבת השכחה. ויש זיכרון שנמצא גם בבהמה שזוכרת היכן כלב נשך אותה/ל^ג, שהוא מסיבת מאורע יוצא דופן שהשאריר רושם עליה חזק, והוא מוחין דקטנות).

אך שצריך לשמור משכחה. כי שכחה משכחת הכל ממנו. היינו כל מה שנצטייר בדעתו מהדיבור כנ"ל שהוא בחי' פני הצדיק שכלו ונשמתו. על ידי השכחה נשכח ועובר ממנו מדעתו כל ציור פני הצדיק שכלו ונשמתו הנ"ל. ואפי' אם יכתוב הדבר בספר לזכרון כשבחי' השכחה מתגברת. נופל בחי' השכחה גם על הספר הנכתב. היינו כשח"ו נפטר החכם שחידש הדיבור. ואז מתגבר בחינות שכחה כי שוב אי אפשר לראות דמותו. בבחינות (תהלים לא)/ל^ד נשכחתי כמת מלב כי היא גזרה על המת שישתכח מן הלב/ל^ה, אחרי יב חודש/ל^ו. ואז שורה שכחה אפילו על ספר הנכתב: ואזי אי אפשר לזכות בפנים ושכל ונשמה של הצדיק דהיינו הארת האמת בלימוד ספרו.

עתה יבאר שאע"פ ששכח דמות רבו, ועל כן לא יכול מזכרונו לצייר דמותו עומד לפניו כשלומד דבריו, יש עצה שיצייר דמותו הנמצא בתוך דברי תורתו כפי שיבאר לקמן.

^א כך משמע לשון רבנו שכתב ואפילו אם יכתוב הדבר בספר לזכרון, משמע שכותב בעצמו, כיון שכותב דברי תורה של רבו יש בהם פניו שכלו ונשמתו. אמנם כנראה בכתב יד רבו ממש מסתמא יש יותר.

^ב עץ חיים – שער כב פרק ג מ"ק – והנה כל כח שכחה שיש באדם נמשך לו ממוחין דקטנות אלו ומי שיוכל להורידן ע"י מעשיו למטה ע"י שימשך מוחין דגדלות וידחה אלקים דקטנות ויסלקם מז"א לגמרי אז יהיה לו זכירה נפלאה בתורה ויבין כל רזי התורה כי כל זכור הוא ברכורא רק אלקים דקטנות מונע ההארה דרכורא בסוד זכור ואמנם מי שירידם גם מנוקבא עד הבריאה זהו ודאי לא יהיה שום שכחה לו ויתגלו לו רזי התורה בתקונו.

שער הכוונות – דרושי ברכת השחר – והנה לכל לבוש ולבוש יש בחי' אור מקיף ואין לך דבר שדוחה את הקלי' כמו אוה"מ לפי שאין יכולת בקלי' לינק ולהתאחו באוה"מ לכן הוא עומד בחוץ ואין לו פחד מן הקלי' ונמצא כי המחבר שני מלבושיו ולבושם ביחד אינו נותן מקום לאוה"מ ליכנס תוך שני המלבושים יחד ולהקיף בין כל לבוש ולבוש ועי"כ אין הקלי' נדחות משם ונודע שאין השכחה מצוי' אלא מחמת הקלי' כי הוכירה היא מצד הקדושה בסוד ואין שכחה לפני כסא כבודך.

^ג עיין סוף תורה יט בתחילת ההשמטות שם – ובין לומד בפסר לשומע מפי החכם יש חלוק גדול ביותר, כי ספר הוא רק לזכרון, כמו שכתוב (שמות י"ז): 'כתב זאת זכרון בפסר'. והזכרון הוא בכח המדמה, כי גם בהמה יש לה זכרון, כמו שאנו רואים, שגם בהמה זוכרת שבמקום זה נשקה כלב והיא בורחת משם. ועל כן אמרו רבותינו, זכרונם לברכה: 'דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאמרום בקתב' (גטין ס). ויש דברים בגו, כי באמת זה המקרא 'כתב זאת זכרון בפסר' הנ"ל נאמר על תורה שבכתב, שצריכין דוקא לכתבה וכל זה שמעתי מפיו הקדוש בעת שכתבתי לפניו תורה הנ"ל, ולא באר ענין זה היטב:

^ד תהילים פרק לא (יג) נשכחתי כמת מלב הייתי ככלי אבד:

מצודות דוד (יג) כמת מלב – כמו המת הנשכח מהלב. ככלי – ר"ל ככלי כל שהוא אשר כשהוא נאבד אין אדם זוכרו:

^ה עיין פסחים דף נד: – תנו רבנן שלושה דברים עלו במחשבה ליבראות ואם לא עלו דין הוא שיעלו (דאם לא כן לא היה אדם מתקיים) על המת שיסריח ועל המת שישתכח מן הלב ועל התבואה שתרקב ויש אומרים על המטבע שיצא.

^ו ברכות נח: – אמר רבי יהושע בן לוי הרואה את חבריו לאחר שלשים יום אומר ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה לאחר שנים עשר חדש אומר ברוך מחיה המתים אמר רב אין המת משתכח מן הלב אלא לאחר שנים עשר חדש שנאמר (תהלים) לא נשכחתי כמת מלב הייתי ככלי אבד.

השל"ה (תורה אור וישלח בהגה) פירש הטעם מת משתכח מהלב אחרי י"ב חודש עפ"י הגמ' שבת קנב: אמר ליה ההוא צדוקי לרבי אבהו אמריתו נשמתן של צדיקים גנוזות תחת כסא הכבוד אובא טמיא היכא אסקיה לשמואל בנגידא אמר ליה התם בתוך שנים עשר חדש הוה דתניא כל שנים עשר חדש גופו קיים ונשמתו עולה ויורדת לאחר שנים עשר חדש הגוף בטל ונשמתו עולה ושוב אינה יורדת.

צ"ע לדבריו צדיק שגופו נשאר שלם נשמתו לא עולה למקומה ואינו משתכח מהלב. וצ"ל שלא יהיה צדיק מפסיד מחמת צדקתו, ובוודאי צדיק שגופו לא בלה בעפר גם הוא אחרי יב חודש עולה למקומו.

עוד עיין מועד קטן ח: אין המת משתכח מן הלב שלשים יום. ועי"ש מתיבתא סוף הערה א' בשם שו"ת בית אפרים שבברכות הכוונה משעת מיתה לכן אבל על אביו ואמא יב חדש, אבל במו"ק הכוונה לענין הספד שמעורר את הצער מחדש לעוד שלשים יום.

ויש עצה לזה לצייר לפניו דמות דיוקנו של החכם בשעת הלימוד כשלומדיון דבריו כמובא בירוש' (שקלים פ"ב ל"ז) לח/לט שצריך לצייר בשעת הלימוד כאלו התנא עומד לפניו כי ע"ז יקפיד לדקדק בדבריו לאמרם בדיוק כמו ששמע מרבו, כי עיקר הלימוד הוא ע"י ראיית פני הרב כמ"ש (ישעיה ל' ב') והיו עיניך רואות את מוריך (קרוב העדה שם). ורבנו מחדש שזה אפשרי (באופן שיבאר לקמן) אפילו למי שלא ראה את בעל הספר, כי בהספר של החכם נרשם ונצטייר שם דמות החכם הרוחנית. כי אלו

¹ בהלכה ה' ועין גם זוהר וישב דף קצא ריש עמוד א' ובמתוק מדבש שם שעפ"י הרמ"ק ונפרשים ובעש"ט עה"ת פירשת ואתחנן אות ל'.

² בתקפא (שקלים פ"א) ובתשכט תוקן

לט **ירושלמי שקלים** (דף ז:; פרק ב הלכה ה – רב גידל אמר האומר שמועה בשם אומרה יראה בעל שמועה כאילו עומד לנגדו (קרוב העדה – יראה בעל שמועה כאילו עומד לנגדו שעי"ן בן יגיד הדבר על אופנו דעיקר הלימוד מרבו בראיית פנים דכתיב והיו עיניך רואות את מוריך: ור"ש סרליו הוסיף שע"ז גם יאמר את שמועתו באימה וביראה ולא בקלות דעת) שנאמר (תהילים לט) אך בצלם יתהלך איש. כתיב (משלי כ' ו') "רב אדם יקרא איש חסדו" זה שאר כל אדם (שם) "ואיש אמונים מי ימצא" זה רבי זעירא (קרוב העדה – שאינו אומר שמועה בשם אדם אלא א"כ נתאמת לו מי אמרה), דאמר רבי זעירא ליתנן צריכין חששין לשמעתייה דרב ששת דהוא גברא מפתחא (עיוור ולא ראה את בעל השמועה שקבל ממנו) אמר ליה ר' זעירא לרבי אסי חכים רבי לבר פתייא דאת אמר שמעתא משמיה אמר ליה ר"י אמרה משמיה אמר ליה רבי זעירא לר' אסי חכים ר' לרב דאת אמר שמעתתא משמיה א"ל ר' אדא בר אבהא אמרה משמיה.

עין שם ביאורי דף על דף – בגמ': רב גידל אמר האומר שמועה בשם אומרה יראה בעל שמועה כאילו עומד לנגדו וכו'. מכאן ועד סוף הדף בהערה הם העתקת דברי דף על דף בביאורו לסוגיית שקלים הנ"ל

בלמדך הוויות דאביי ורבא תצייר לך כאילו הם עומדים לפניך וכו' ע"ש עוד.

כתב בקרבן העדה וז"ל, האומר שמועה וכו' יראה בעל שמועה כאילו עומד לנגדו, שע"ז יגיד הדבר על אופנו, דעיקר הלימוד מרבו "בראיית פניו" דכ' והיו עיניך רואות את מוריך, עכ"ל.

וכן יעוי' בפ"ק דעירובין (יג ב) דאמר רבי האי דמחדדנא מחבראי, דחזיתיה לר' מאיר מאחוריה, ואילו חזיתיה מקמיה הוה מחדדנא טפי דכ' והיו עיניך רואות את מוריך, ויעו"ש בר"ח שב' וז"ל, פי' שהייתי קטן ולא הגעתי לישב בשורה שלפניו אלא הייתי יושב בשורה שלאחרי, ואילו הייתי זוכה לישב "לפניו" הוינא עדיף טפי שנא' והיו עיניך וגו', עכ"ל יעו"ש. וכ"כ רש"י ע"ש. וא"כ מבואר כנ"ל. וכן יעוי' בפ"ג דהוריות (יב א) ובפ"ק דכריתות (ו א) דאמר להו רב משרשיא לבריה כי בעיתו וכו', וכי יתביתו קמיה רביכו חזו "לפומיה" דכ' והיו עיניך וגו' יעו"ש.

אולם בעובדא דרבי דאמר וכו' דחזיתיה ופירש"י ור"ח דנהג לישב "מאחוריו" וכו', יעוי' בירושלמי בביצה פ"ה ה"ב (דף כ ב) והובא ברבינו חננאל בביצה (לו ב) ע"ש דכ' דרבי הוה מסב לר"ש בריה והוון מטפחין לאחוריה ידיהן בשבתא, וכו' הפני משה דהיה משיא לר"ש בנו ובסעודת נישואין היו מטפחין לאחורי ידיהן בשבת לשמחה. עבר ר"מ ושמע קלהון אמר רבותינו הותרה השבת ובתמיה, דס"ל דהכי אסור, אמר רבי מיהו זה שבא לרדותינו בתוך ביתנו וכו' ולהוכיחנו וכו', שמע ר' מאיר קליה דרבי וערק [מדשמע שרבי כועס ע"ז], נפקע פרייה בתריה מיפרי' והיו רצים אחריו בני הנשואין או עבדיו דרבי במרוצה כדי להחזירו, אפרח רוחא פיקייליה מעל קדליה דר' מאיר ותוך כדי הריצה הפריח הרוח הסודר מעל צווארו של ר"מ, אודיק רבי מן כוותא וחמא קדליה דר"מ מן אחריו והשקיף רבי מן החלון וראה "צוארו" של ר"מ, אמר לא זכיתי אנא לאורייתא אלא בגין דחמי קדליה דר"מ מן אחוריו ולא זכיתי לתורה להיות "מחודד" טפי יותר משאר חכמים אלא בשביל שראיתי צוארו דר"מ מאחוריו, קרה"ע, ובפני משה כ' דהוי על דרך ועיניך רואות מוריך שבכך אתה זוכה למאור החכמה של התורה, יעו"ש.

והוא דלא כדפירש"י ור"ח דה"ט מדישב תמיד "מאחוריו" וכו', וכמוכח בגמ' שב' דאמר רבי "אילו חזיתיה מקמיה הוה מחדדנא טפי" דע"כ דא"ל לפ' כמבואר בירושלמי, דהא בעובדא הנ"ל בשמחת הנישואין בשבת ודאי שראה רבי לר' מאיר "בפניו", ולזה פירש"י ור"ח באופ"א לכוונת הגמ' ודלא כש"כ בירושלמי, וד"ק.

וא"כ נראה דב' דברים איכא במעלה לראות "פני הרב", חדא דע"י שיראה איך יוצאים הדברים מפיו של רבו יכנסו הדברים לליבו יותר ובבחינת המאמר "דאינו דומה שמיעה לראיה", ועי"ז יבין ויזכור הדברים יותר "ויחיה" הדברים יותר, וכדאמר ר' משרשיא לבנו שיראה לפיו דרבותיו, ועוד איכא מעלה בזה דפשוט יראה לאור התורה וקדושת "פניו" רבו שע"ז יזכה ליותר סע"ד וכו', וכדאמר רבי שע"י שראה לצוארו דר"מ נעשה "מחודד" יותר, וכן כדא"ר יוחנן ור' אלעזר דע"י שראו "אצבעותיו" דרבי זכו לתורה וכו', דע"ז מתקדש יותר ונעשה דבוק יותר ברבו ובתורתו, ודו"ק. וי"ל נפק"מ בזה לראות "פני הרב" בלי לראות "לפיו", דבכה"ג איכא רק למעלה ה' ולא למעלה א'. וכן י"ל נפק"מ במלמד דרדקי או באדם פשוט שמלמד תורה לאחרים, דלטעם א' ודאי דאיכא מעלה "לראותו" איך הדברים יוצאים "מפיו" שע"ז יבינו ויזכרו יותר וכו', אולם לטעם ב' נר' דליכא ענין בזה, שכן שייך דוקא "באדם גדול" וקדוש וכו' ודומיא דרבי ור' מאיר בדורו ולא באדם שאינו בהכרח "משכמו ומעלה" וכו', ואף על פי שמלמד תורה לרבים ומעלתו גדולה מאוד, מ"מ נר' דדוקא כשהוי "גברא רבה" בכל העניינים איכא מעלה לראות "פניו" וכו', והבן בס"ד. (נופת צופים)

עוד שם על הגמ': א"ר זעירא לית אנן צריכין חששין לשמעתייה דרב ששת דהוא גברא מפתחא.

כתב בקרבן העדה וז"ל, וכ"ה בפ"ק דשבת (ה"ב), וה"פ אין אנו צריכין לחוש לשמועות שאמר רב ששת בשם הגדולים, דהוא גברא מפתחא, שענינו סתומות וכמו שקוראין לסומא "סגי נהור" כך קורין אותו "מפתחא" לשון פתוח, וכיון שאינו יכול לראות האנשים ששומע מפייהם ואפשר שמה אינש אחרינא והוא טועה בטביעת קלא, כן פירש ביפה מראה. ולי נראה כיון שאינו רואה אינו יכול לכוין הדברים, שהרי אי אפשר לו לאומרה כאילו בעל השמועה עומד לנגדו, שהרי לא ראה אותו מעולם הלכך אין סומכין עליו בזה, עכ"ל יעו"ש.

אולם צ"ע בזה, דהנה יעוי' ברבינו גרשום בגמ' מנחות (קט ב) שב' וז"ל, א"ל רב לר' שימי, שימי את (בתמיה), אתה הוא זה שימי, לפי שלא היה מביט מרוב ענוה וזו אחת היתה ממידותיו, ורצו לנהוג במדה זו ר' יוסף ור' ששת תלמידיו ונעשו סגי נהורין, עכ"ל יעו"ש. וכן יעוי' בחי' הרמב"ן ובר"ן (ברי"ף) בפ"ק דקידושין (לא א) שב' לזה גבי ר' יוסף דאמרי' באגדה דסימא את עצמו מדלא יכל לשמור עצמו שלא להסתכל חוץ לד"א יעו"ש. וא"כ מהו שב' בקה"ע דר' ששת לא יכול לכוין הדברים מדלא ראה לרבו מעולם הא נסתמא "בחייו" ע"י עצמו רק אחר פטירת רבו המובהק רב, וא"כ כל מה שאמר בשם רב שפיר יכל לכוין לאמיתם של דברים דהא "ראהו" עד סוף ימיו, וכן לדאמר בשם שאר רבותיו שפיר י"ל שראה אותם לפני שסימא את עצמו, וא"כ מהו שב' הקה"ע דהוה שא"ר זעירא דאי"צ לחשוש לדברי ר"ש מדלא ראה "מעולם" לבעל השמועה, וצע"ג. (נופת צופים) עכ"ל דף על דף

הדיבורים של החכם והאותיות הנרשמים יומצויירין בהספר. הם שכל החכם ונשמתו ובחינות פניו. כי שכלו שמתבטא בדברי תורתו, הם חלק נשמתו שהיא חלקו בתורה, והם פניו, דהיינו שניכר בהם להיכן היה פונה בשעה שחידש את דברי תורתו. ובתורה של צדיק גמור שכולה זרע אמת, בלא תערובת כנ"ל, אזי גם ניכר שכל פנייתו בכל דבור שלו היא רק אל פני ה' בדביקות נפלא, דהיינו לאור הפנים שהיא מדת ואמת שלו ית'.

**נמצא ששכלו ונשמתו ופניו שהוא דמותו ממש הוא באלו האותיות והתיבות/מא.י.
ע"כ נמצא בכל ספר וספר**

² מתרגלו-ומצויירין

מא ¹ ועד כדי כך שבלימוד תורה של הצדיק נעשה התדבקות רוחא ברוחא כמו בהשתטחות על קברו. כמבואר בספה"ק מאור עינים בשם הבעש"ט הק' (ישמח לב שבת דף ה' ע"ב) שאפשר לעשות השתטחות והתקשרות עם נשמת הצדיקים בלימוד תורתם, כמו בעת ההשתטחות על ציונם הק', וז"ל: כשלומדים דברי שום תנא וחכם מדברי הקדמונים שהדבר ההוא הוא חיות ומוחין שלו והאדם הלומד ומדבר דבריו מדבק ומכניס חיות ומוחין שלו לתוך הדבורים נקרא אתדבקות רוחא ברוחא ולכך מחיה אותו שמכניס החיות בהדברים שלכך אמרו שפתותיו דובבות בקבר שאפשר לומר זה בחי' השתטחות על קברי הצדיקים כי דבורי הצדיק שם הוא קבור וטמון החיות שלו כאמור וזה הלומד בהכנסו עם החיות ומוחין שלו לתוך החיות ומוחין של הצדיק שטמן בדבריו נקרא אתדבקות רוחא ברוחא ושפתותיו דובבות בקבר כנודע זה מדברי הבעש"ט נשמתו בגנזי מרומים ונקרא בחי' זו השתטחות על קברי הצדיקים שהן דבריהם שלומד ומזכיר היום הלומד ולכך מחיה מוחין של אותו הצדיק והבן. עכ"ל. (הובא בגליון מעינות הים לר"מ מורגנשטרן לך לך תשפג)

דמות דיוקנו של החכם שחידש אלו הדיבורים, כי כפי דמותו דהיינו שכלו ונשמתו ופניו של החכם, כן נצטיירין האותיות בספר, כי אם היה להחכם דמות אחר היינו שכל ופנים ונשמה אחרת, היה מחדש ומצייר אותיות אחרים בהספר, כפי השכל שהיה לו שהוא דמותו, נמצא שיש בכל ספר דמות דיוקנו של החכם :

וכשזוכה לזכרון לזכור דברי החכם וזוכר דמותו כגון שעדיין הוא חי^א, כמו שאמרם החכם דהיינו שזוכר לא רק את דברי החכם אלא גם את דמותו כיצד נראה בשעה שחידש את התורה. או אחרי הסתלקותו כשנשכח מן הלב, ואפילו אם לא ראה אותו מעולם, שזוכר דמותו ודרך אמירתו את התורה כמו שאמרם כשחידש אותה ולומד זאת מתוך דברי תורתו על ידי מה שחוזר עליה ק"א מאה ואחת פעמים,^ב שעל ידי זה זוכרו, אז כשאומר זה הדבר בשם החכם, נצטייר^ג לפניו דמות דיוקנו של החכם, והרי הוא כאלו אמרו החכם בעצמו, אך שיהיה הזכרון באמת בכח הזכרון, ולא בכח הדמיון לבד, אלא שהזכרון יצייר לדמיון, שאז נחקק בדעתו דמות דיוקנו ממש כנ"ל.

אע"פ שעד כאן ביאר את עיקר יסוד התורה הזו, ועתה רק מלביש השגתו הנ"ל בדברי חז"ל, אעפ"כ מתחדש כאן מה שלא נתבאר לעיל. עתה יבאר שעניין הנ"ל רמוז במשנה באבות שאמרו המלמד ילד דומה לכותב על נייר חדש והלומד זקן ככותב על נייר מחוק, ומבאר רבנו שרק השומע מהרב בעצמו ובשעה שמחדש את החידוש, זה בחי' מלמד ילד וככותב על נייר חדש, אבל השומע מהרב לאחר שחידש וכ"ש השומע מפי אחר ששמע מהרב, זה בחי' מלמד לזקן וככותב על נייר מחוק. רבנו כאן מפרש פירוש מחודש במשנה באבות שהלומד ילד אין הכוונה לגיל צעיר, אלא לשומע מפי רבו בשעה שרבו חידש את החידוש, ואזי מעלה נפשו בעיבור ומחדש אותה ונעשה כמו ילד ויש לו חלק בחידוש כי ע"י שהעלה מייין נוקבין את נפשו להוריד את החידוש, ולכן נחקק בנפש התלמיד היטב החידוש עם דמות רבו המלמדו.

וזה מה שלמדנו לעיל רמוז במשנה (אבות פ"ד [ד']^ד) הלומד ילד למה הוא דומה כו'. כי זה הלומד עם התלמיד, הוא ממש ככותב בדיו על הנייר, ומצייר אותיות שכלו שם, כן הוא מצייר בדעת התלמיד, שכלו ודמותו ממש כנ"ל, אך שיש בהלימוד בחינות, היינו שיש בחינות הלומד ילד, היינו כשהתלמיד שומע הדבר מפי הרב ממש, ובעת שחידש הרב זה הדבר, שאז הוא בחינות ילד, כי החדשים נתהוים על ידי מה שמעלה את הנפשות בבחינות עיבור ומחדש אותם כמבואר לעיל (סי' יג)^ה.

^א כנ"ל שרק אחרי הסתלקותו מתגברת השכחה

^ב צ"ע כיון שאמר תחילה שזיכרון מועיל, מדוע מי שאין לו כל כך זכרון צריך דווקא ק"א פעמים, הרי זה תלוי באדם כמה זיכרון יש לו. עיין לעיל בהקדמה שאין הכוונה כאן לזכרון דברי התורה אלא לזכרון דמות דיוקנו רבו, שכיון שנגזר שישתכח מן הלב צריך ק"א פעמים לחזור כדי להתגבר על שר של שכחה.

^ג בתקפא נצט יד

^ד משנה כ'

^ה משנה אבות פרק ד (כ) אָלִישֶׁע בֶּן אֲבוּיָה אָמַר, הַלּוֹמֵד יֶלֶד לְמָהּ הוּא דוֹמֵה, לְדִיּוֹ כְּתוּבָה עַל גֵּיזַר תְּדִישׁ. וְהַלּוֹמֵד זָקֵן לְמָהּ הוּא דוֹמֵה, לְדִיּוֹ כְּתוּבָה עַל גֵּיזַר מְחוּק.

רש"י – לדין כתובה על נייר חדש – שדיבקה שם יפה ואינו נמחק לעולם כך הלומד בילדותו אינו שוכח לעולם:

נ"א הלומד ילד – כשהוא קטן בילדותו דומה וכו'. והלומד זקן – אדם שמתחיל בזקנותו שוכח הכל מיד ומאבד מהר כמו כתיבה על נייר מחוק שאין הכתיבה שעל המחוק אדוקה ועומדת אלא שנמחקת והולכת:

פרוש המאירי – אלישע בן אבויה אומר הלומד תורה (ל)ילד למה הוא דומה כו' אמר שהלומד בילדותו הוא דומה לדין כתוב על נייר חדש כלומר שהדיו מתדבק בו מאד ואינו נקל למחק והלומד תורה כשהוא זקן דומה לדין כתוב על נייר מחוק ר"ל נייר ישן שכבר נכתב בו ונמחק מרוב יושנו שאין הדיו מתדבק בו כלל ונקל הוא לימחק ואף בברייתא של ר"ג פכ"ג הזכירו ענין זה בלשון נייר ישן וכן אמרו חכמי המוסר למוד החכמה בימי הנעורים כפתוח על האבן ולמוד החכמה בימי הזקנה כפתוח על החול ובברייתא של ר"ג שם אמרו הלומד תורה בילדותו דומה לאשה שלשה בחמין והלומד בזקנותו דומה לאשה שלשה בצונן וכן אמרו שם הלומד תורה בילדותו דומה לבחור שנשא בתולה היא הוגנת לו והוא הגון לה והלומד בזקנותו דומה לזקן שנשא בתולה וכו':

^י תורה יג אות ו(ב) וְהָאֵתְּנָהּ הַתּוֹרָה שֶׁל לְעֵתִיד לְבוֹא, כְּמוֹכָא בְּזֵהָר (ג), שְׁלֵעֵתִיד יִתְגַּלֶּה אֲוִיָּתָא דְעֵתִיקָא סְתִימָאָה; בִּי עֵקֶר קְבֵלַת הַתּוֹרָה עַל יְדֵי הַשְּׁכָל, שֶׁהוּא מִשֵּׁה מְשִׁיחַ, כְּמוֹ שְׁכָתוּב (מְשָׁלִי בֵּא): "עֵיר גְּבָרִים עֲלֵה חֶכֶם". וּמִי שֵׁישׁ לוֹ בְּחֵינַת מִשֵּׁה מְשִׁיחַ, יוֹכֵל לְקַבֵּל תּוֹרָה, וְיִכּוֹל לְהַמְשִׁיךְ הָאֵרֶת הַתּוֹרָה לְלִמְד שְׁאָר בְּנֵי אָדָם; בִּי הַתְּגַלּוֹת הַתּוֹרָה בָּא מִיחּוּדָא דְקַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְשְׁכִינְתָּהּ, כְּמוֹ שְׁכָתוּב

ונמצא שהוא בחינות ילד שכאילו נולד היום, כי החכם העלה נפשו לעיבור בבניה והחזירה לו חדשה עם התורה שהוריד, ואז התורה הזו שלומד דומה לדיו כתובה על נייר חדש ממש, שנחקק ונצטייר שם היטב בלי טשטוש, היינו שאז יוכל להצטייר וליחקק בדעתו היטב ויוכל לזכרו את החידוש עם דמות רבו המלמדו.

אבל הלומד זקן דהיינו שאינו שומע מפי החכם בעצמו, או אפילו שומע מפיו אבל לאחר כך שלא בשעת החידוש, ואז לא נתחדש נשמתו בבחי' עיבור כנ"ל, ואז הוא בחינות זקן כמו שהיה מקודם, ואז דומה לדיו כתובה על נייר מחוק, שהכתב מטושטש שם. כן החידוש שמחדש החכם אף שנכתב ונחקק בדעתו, עכ"ז לא נצטייר היטב שם, ויוכל לשכחו. נמצא רק כשיש לתלמיד חלק בחידוש ע"י שהצדיק העלה בעיבור את נפשו וידש את נפשו כדי להוריד את החידוש, ונעשית נפשו כשל ילד וכנייר חדש, נחקק בה היטב פנים ושכל ונשמת רבו שמונחים בחידוש, עד שיוכל לציירו בדמיונו בהתפעלות והרגשה גדולה כמו ששומע ממנו בשעה שחידש אותו.

עתה יבאר שדיו הנ"ל שבו כותבים, הוא בחי' דיו לעבד וכו' דהיינו לשון די ולא יותר דהיינו צמצום, ומבאר כיון שמה שמקבל התלמיד מהרב הוא המדרגה הנמוכה, ממה שהרב מצמצם שכלו לשכל התלמיד. ועל כן התלמיד צריך לעבוד לטרוח להכין כלי מוחו לקבל כמה שיותר מהרב. ובוה נקרא עובד ה' על פי פשוטו במה שטורח למעלה מהרגלו לחזור דברי הרב יותר ממאה פעמים. והרמז לזה במאמר חז"ל "דיו לעבד להיות כרבו" לעבד דייקא, דהיינו עובד ה' שהוא החוזר מאה ואחת פעמים על תלמודו, ואז הוא כרבו, דהיינו שזוכה לפנים ושכל ונשמת רבו, כי ע"י שחוזר תלמודו ק"א פעמים זוכר דמות רבו עד שיכול לצייר דמות רבו בדמיונו כאילו רבו עומד עתה לפניו ומחדש את התורה שעתה הוא לומד, וע"י למוד בזכרון דמות רבו בכל כך התפעלות זוכה לפני רבו ושכלו נשמתו.

וזה בחינות (ברכות נח:)/^ט דיו לעבד להיות כרבו, הגמ' שם מספרת שרב חסדא היה מצטער כשראה את ביתו של רב חנא בר חנילאי שנחרב ועולה פייס דעתו שדיו לעבד דהיינו לצדיק להיות כרבו דהיינו כהקב"ה, שגם ביתו נחרב. ורבנו דורש ומדייק לעבד דייקא. כי עבד, הוא מי שזוכר מה שמקבל מרבו על ידי שחזר ק"א פעמים כנ"ל, כמו שדרוז"ל בגמרא (חגיגה ט ע"ב)/^ו על

(שם א): "שמע בני מוסר אביך" וכו' אביך דא קדשא בריך הוא, ואמך דא בנות ישראל (זהר יתרו פה. פינחס ריג). ויחודם על ידי העלאת נפשות ישראל בבחינת מייין נוקבין, והחכם יכול לקח הנפשות ולהעלותם בבחינת מייין נוקבין, בבחינת (שם יא): "ולקח נפשות חכם", ועל ידי היחוד הזה נולד התורה; וכשעולה החכם עם הנפשות, בבחינת עיר גברים עלה חכם, על ידי זה ויירד עז מבטחה:

¹ תורצו - כאלו

² בתקפא לא ברור ונראה נשמתו, בדפדף ותולד ומתולד - נשמתו

³ ברכות דף נח: עולא ורב חסדא הוו קא אולי באורחא כי מטו אפתחא דבי רב חנא בר חנילאי נגד רב חסדא ואתנח אמר ליה עולא אמאי קא מתנחת והאמר רב אנחה שוברת חצי גופו של אדם שנאמר ואתה בן אדם האנח בשברון מתנים וגו' ורבי יוחנן אמר אף כל גופו של אדם שנאמר והיה כי יאמרו אליך על מה אתה נאנח ואמרת אל שמועה וכי באה ונמס כל לב וגו'. אמר ליה (רב חסדא) היכי לא אתנח ביתא דהוה בה שיתין אפייתא ביממא ושיתין אפייתא בליליא ואפיין לכל מאן דצריך ולא שקל ידא מן כיסא דסבר דילמא אתי עני בר טובים ואדמטו לי לכיסא קא מכסיף ותו הוו פתיחין ליה ארבע בבי לארבע רוחתא דעלמא וכל דהוה עייל כפין נפיק כי שבע והוה שדו ליה חטי ושערי בשני בצורת אבראי דכל מאן דכסיפא מילתא למשקל ביממא אתי ושקיל בליליא השתא נפל בתלא (החרב ונעשה תל) ולא אתנח. אמר ליה הכי אמר רבי יוחנן מיום שחרב בית המקדש נגזרה גזירה על בתיהן של צדיקים שיחרבו שנאמר באזני ה' צבאות אם לא בתים רבים לשמה יהיו גדלים וטובים מאין יושב. ואמר רבי יוחנן עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירן לישובן שנאמר שיר המעלות לדוד הבוטחים בה' כהר ציון מה הר ציון עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירו לישובו אף בתיהן של צדיקים עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירן לישובן. חזייה דלא מיישב דעתיה אמר ליה דיו לעבד שיהא כרבו.

⁴ חגיגה דף ט: אמר ליה בר הי הי להלל מאי דכתיב (מלאכי ג' יח) ושבתם וראיתם (לעתיד לבוא את ההבדל) בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר לא עבדו, היינו צדיק היינו עובד אלהים, היינו רשע היינו אשר לא עבדו. אמר ליה עבדו ולא עבדו תרוייהו צדיקי גמורי גינהו ואינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד. אמר ליה ומשום חד זימנא קרי ליה לא עבדו, אמר ליה אין צא ולמד משוק של חמרין עשרה פרסי בוזא חד עשר פרסי בתרי זוזי.

בן יהוידע - שם אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה מאה ואחד. הנה רבינו האר"י ז"ל בעץ חיים שער הזווגים פרק ו"א פירש, שר של שכחה נקרא מס, ולכן ארו"ל אינו דומה שונה פרקו מאה לשונה ק"א ע"ש. אמנם הרב משה זכות ז"ל כתב, מיכאל הוא שר התורה מספרו ק"א, כמנין י"ה אלקים, וזה סוד אינו דומה שונה פרקו מאה, דשר שכחה נקרא פוטה מספר מאה, ומיכאל מאה ואחד עכ"ל, ויתכן שיש לשר שכחה כמה שמות. ולפי דברי הרב משה זכות ז"ל להכי קרי לשונה מאה ואחד כמנין מיכאל בשם עובד אלקים, כי יה אלקים מספר מאה ואחד, שיתמתק שם אלקים בשם י"ה, ושניהם מספר מיכאל כמו שאמר הרב משה זכות ז"ל. והנה שני שמות אלו מס ופוטה מספרם מסמס, שסופו להסתמס ולהתבטל, שגובר כח הזכירה שהוא מאה ואחד הרמזו בשם משה רבינו ע"ה, דמלוי משה כזה מ"ם ש"ן ה"א עולה מאה ואחד, ושמו כפול שאמר לו הקב"ה משה משה שמות ג' ד' כדי לבטל ממנו שתי שמות של מ"ם ושל פוטה, ולכן כפל שמו בתחילת נבואתו בסנה, ולכן זכה לקבל כל התורה כולה, גם מה שיתחדש בדורות הבאים: ובשם המקובלים ראיתי דכתבו שר שכחה שמו פורה ויונק משם אלקים שמספרו פ"ו הרמזים בשמו, ואות ר' מספר רבוע שם אלקים, ואות ה' רמז לחמשה אותיות שם אלקים עכ"ד. ובוה פירשתי בס"ד רמז הכתוב (ישעיהו ס"ג ג') פורה דרכתי לבדי, דלעתידי יבטל הקב"ה לשר השכחה הנקרא פורה

הפסוק במלאכי שלעתיד בתחית המתים יראו את החילוק בין עובד אלקים למי שלא עבדו, ומבארת הגמ' שכל החילוק הוא בחזרה אחת יותר מהרגלו, על מה שלמד מרבו, כי **עובד אלקים** [יא']/יב' **זה החוזר פרק ק"א פעמים**,¹⁷ ואילו החוזר רק מאה פעמים נקרא לא עבדו, והגמ' תמחה ותרצה ללמוד משוק של חמרין, שכשמוסיף על הרגלו משלם בלא יחס למה שמשלם על דבר הרגיל, הכי נמי חזרה מאה פעמים היא עבודה שרגיל בה, אבל חזרה אחת נוספת כיון שהיא יותר מהרגיל, על כן שכרה גדול לא באותו יחס כי לפום צערא אגרא!¹⁸ ורבו נראה שמבאר שעבוד אלקים הוא דווקא מי שכוונתו לזכות בלימוד לאמת של רבו וזה אפשר ע"י שחזור מאה ואחת פעמים כי הסגולה המיוחדת לעניין זיכרון דמות דיוקן רבו, ברושם חזק שנחקק בדעתו דמותו עד שיכול מהזכרון לצייר בדמיונו דמותו הנמצא בדברי תורתו וללמוד אותה כמו בשעה שרבו אמר אותה ואזי זוכה לפניו שכלו ונשמתו, **ועל ידי הזכרון כזה זוכה להיות כרבו, כי נזדמן לו דמות דיוקנו של רבו, וכאלו רבו אמרו אז כנ"ל, כי נחקק ונצטייר היטב בדעתו פנים ודמות רבו כדיו כתובה על הנייר כנ"ל.**

וזה בחינות **ד"ו לעבד כו', בחי' ד"ו כתובה כנ"ל** (וכן מובא בזוה"ק {תרומה קנ"ט.ט.}/יט) **ע"ש** [י'] שהתורה היא יו"ד הנכתב בדי"ו ביד"ו של הסופר) עי"ש בזוהר ש"דיו לעבד", כי החכמים משחירים

לגמרי, כי הבטיחנו על ידי ירמיה הנביא ע"ה ול"א ל"ב נתתי את תורתך בקרבם ועל לבם אכתבנה, מה הכתוב לא ישתכח כן התורה לא תשתכח עוד מהם, ולזה אמר השי"ת פורה זה שר השכחה דרכתי לבדי, בלתי סיוע מעשה התחוננים, אלא במדת טובי וחסדי אתקן הדבר הזה. והנה דבר הנדרך יהיה עיסה אחת וחלק אחד, על כן כל אותיות פורה יהיו עיסה אחת שהוא מספר רצ"א ובהפוך אתון ארץ, לכן התורה נקראת ארץ, וכמו שאמרו רז"ל במדרש, ורמז בזה שלסוף ידרוך את פורה, ולא ישלוט עוד לשבח התורה מן ישראל.

¹⁷ מלאכי ג' י"ח

¹⁸ **מלאכי פרק ג (יז) וק"ו לי אָמַר יְדוּד צְבָאוֹת לַיּוֹם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה סִגְלָה וְחִמְלָתִי עֲלֵיהֶם כַּאֲשֶׁר יִחְמַל אִישׁ עַל בְּנוֹ הַעֶבֶד אֹתוֹ: (יח) וְשִׁבְתֶּם וְרַאיתֶם בֵּין צִדִּיק לְרָשָׁע בֵּין עֶבֶד אֱלֹהִים לְאֲשֶׁר לֹא עָבָדוּ:**

מלבי"ם -באור הענין - (יז) והיו לי אמר ה' ליום אשר אני עושה סגולה - שעורו והיו לי סגולה ליום אשר אני עושה - ה' אוצר להם סגולה ואוצר מסוגל ליום ההוא שכמו שעבדו מאהבה כן יהיו סגולה לה' וכן יקבלו סגולה ואוצר נחמד, וחמלתי עליהם כאשר יחמול איש על בנו העובד אותו - ר"ל שהעובד או הפועל העובד בעבור שבר ישלמו לו שכרו תיכף, אבל הבן העובד את אביו מאהבה לא ישלם לו תיכף רק יעשה לו סגולה שיהיה קיים לדור דורים ושלא יאבד, כן העובדים מאהבה שלא בעבור תקות שכר לא יתן להם שכר בעוה"ז שהוא עולם עובר ויהיה גם השכר עובר, רק יאצר את השכר לתת להם בעתיד בעולם הנצחי שיהיה השכר גדול ונצחי בלתי בעל תכלית: (יח) ושבתם - אז תשובו אל העוה"ז ע"י שתקומו בתחיית המתים, וראיתם - ההבדל בין צדיק לרשע - וגם בין הצדיקים עצמם תראו הבדל בין עובד אלהים לאשר לא עבדו - ר"ל בין מי שעבד מאהבה שתכלית עבודתו היה לעבוד את האלהים, ובין העובד מתקות גמול ויראת עונש שלא עבד כדרך העובד האמתי שצריך לעבוד מבלי השקף על קיבול פרס, שזה ענין השכיר לא העבד, ובעבודה ע"מ לקבל פרס עקר העבודה הוא בשביל עצמו לא בשביל לעבוד את אלהים, וכן אמרו חז"ל בחגיגה היינו צדיק היינו עובד? אלא עובד ולא עבדו תרוייהו צדיקי גמירי הויין אלא אינו דומה השונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד:

¹⁹ **התוס' רי"ד הביא ששמע שהטעם לדבר הוא מהכתוב (איוב כח י') "והחכמה מאין תמצא" ו"מאין" בגימטריא מאה ואחד.**

בראבי"ה (סימן תתה) כתב מה שאמר כאן בן הי' הוא גם מה שאמר באבות פ"ה משנה כג לפום צערא אגרא.

ומרומי שדה ובתניא (פרק טו) כתבו לפרש דברי בן הי' שדרך לימודם היה לחזור על כל דבר מאה פעמים ולכן הלומד פעם נוספת שהוא רק מתוך אהבת התורה, הוא עובד אלקים ומעלתו גדולה.

והרי"ף על עין יעקב כתב הטעם הוא שיש בקבלה ששונה פרקו ק' פעמים אינו שוכח אותו פרק ולפיכך אותו ששונה ק' פעמים יש לומר בו שלא שנה לשמה אלא יש לו פניה כדי שלא ישכח תלמודו אבל אותו שחזר ושנה פעם אחרת נוסף על הק' אין בזה לימוד בשביל פניות השכחה שהרי כבר נתקע תלמודו בק' פעמים ששנה ואותה הפעם האחרת היא לימוד לשמה בלי שום פניה הנה שכרו הרבה מאד.

אבל המכתב מאלהיו ח"ג עמ' 105 כתב שדווקא מאה ואחד מסוגל לזכרון (וכנ"ל בשם האריז"ל) ומבאר שההבדל בין מאה למאה ואחת עצום כי זה זוכר וזה עדין לא זוכר, ומבאר שכן בכל מדרגה המרחק בין החוץ לפנים הוא מועט ואעפ"כ ההבדל עצום שזה בפנים וזה בחוץ.

²⁰ **כך פירש המגן אבות לתשב"ץ על אבות פ"ה משנה בג**

²¹ מוהר"ן בתקפא

²² **זוהר רע"מ תרומה דף קנב. - פתח** הרעיו מהימנא וְאָמַר לפכס מש"כ וְעֵשׂו אָרֹן עֲצֵי שִׁטִּים וְאָמַר שְׁעֵנִין הָאֲרֹן וְהַסֵּפֶר תּוֹרָה שְׁהִיא בּוֹ עֵינֵי דְבָרִים לֹא כוּ בְרַש"י, הוּא, כִּי סֵפֶר תּוֹרָה הוּא סוּד עֲמוּנָא דְאֲמִצְעֵי תַּאֲתָא הֵינּוּ ז"ל, אָרֹן דִּילֵיהּ שְׁכִינְתָא הָאֲרֹן שְׁלֹ הוּא הַשְּׁכִינָה, כִּי הוּא סוּד שֶׁ אֲהֵנ"ו שְׁגִי הִכִּיל, עַל שֶׁ שְׁהִיא הִיכַל וְאֲרֹן לְשֶׁם הוּי"ה שְׁהוּא ז"ל, וּמִשְׁכַּח בְּחָרוֹן מִבֵּית וּמִבְּחֹיץ תִּצְפְּנוּ פִּירוּשׁ שְׁתַּלְּפָה וְהַסֵּפֶר לְקַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא שְׁכִינְתָּהּ מְלַבֵּר וּמְלַגֵּוּ לְהַקְדִּינָה שְׁהוּא ז"ל עַם הַשְּׁכִינָה מִבְּחֹן וּמִנְפִּינִים, וְר"ל שְׁלֹא יֵהִי שׁוֹם תְּלִילָה צִינִיָּה אֵלָּא הַכֹּל אֲחֻדָּת אֲחַת גְּמוּרָה, וְכֵלָּא חַד וְהַכֹּל עִלְמָא חַד מִמֶּנּוּ, מִה דִּלְאֹ הִכִּי בְּאָרֹן דְּהָאִי עֲלֵמָא מִה שְׁאִינוּ כֵּן בְּחָרוֹן שֶׁל עוֹלָם הוּא, שְׁהִי אֲפִשְׁרָ לְהִיט כֵּן דְּבִדְבֵי גִשְׁמֵי הַדּוּמָה אֵלָּו, דְּאֲרִייתָא מְלַגֵּוּ מִיָּן אֲחַד כִּי הַתּוֹרָה שְׁעוֹלָם הוּא שְׁכִינָתָה הָאֲרֹן הִיא מִיָּן אֲחַד, וְאָרֹן מִיָּן אֲחַדָּא וְהָאֲרֹן הוּא מִיָּן אֲחַד, דָּא בְּכַתִּיבַת דִּי הַתּוֹרָה הִיא בְּכַתִּיבַת יוּי, וְדָא עִין מְצִיפָה זָהָב וְהָאֲרֹן הוּא עִין מְטוּפָה זָהָב, דְּוִדָּאִי אֲוִרִיתָא חֲבִיבָא מְכֻלָּא שְׁבֻלָּאִי הַתּוֹרָה חֲבִיבָה מִן הַכֹּל כִּי אִין לֵה עֵרָ, הִדָּא הוּא דְכַתִּיב זֹה שְׁכַנְתּוֹ בְּחֻמַּת הַתּוֹרָה לֹא יִעֲרֹכָהּ זָהָב וְזָכֹכִית זָהָב וְזָכֹכִית מִה שְׁאִין כֵּן הָאֲרֹן הוּא דְבִר גַּעְרָד, וְהַשְּׁתֵּל יִקְשֶׁה אִם כֵּן הָאִיךְ יֵהִי סֵפֶר תּוֹרָה וְהָאֲרֹן כִּמֹּן לְקַדְשֵׁי וְשְׁכִינְתָּהּ מֵאֲחַר שֶׁסֶם חֻלּוּקִים צִנִּינִים, לֹא אֲמַר וּמִסְטָרָא אֲחַרָּא אֵלָּא מִלֵּךְ וְאֲפִשְׁרָ אֲחַר אֲפִשְׁרָ לֹמַר כִּי אֲפִשְׁרָו בְּהָאִי עֲלֵמָא אֲחַדִּי דְכֵלָּא חַד אֲפִשְׁרָו הוּא אֲפִשְׁרָ לְהַרְאוֹת שְׁהַתּוֹרָה וְהָאֲרֹן הֵס הַכֹּל אֲחַד, כִּי גַם הַדּוּם שְׁכַנְתּוֹ בּוֹ הַסֵּפֶר תּוֹרָה שְׁהוּא עֵיקַר הַתּוֹרָה הִיא נְעִשָׂה מִעַן כְּעִין הָאֲרֹן, דְּדִי מְעַפְצִים דְּאֲתַעְבִּידוּ מְעַן אֲיִנוֹן (ה"ג) כִּי הַדּוּם נְעִשָׂה מְעַפְצִים שְׁהֵס מְעַן, וְעוֹד יֵשׁ עֵינֵין בְּסֵפֶר תּוֹרָה, כִּי דִי אֲכֹם מְלַבֵּר וְחֹדֵר מְלַגֵּוּ הַאֲוִתוֹת שְׁכַנְתּוֹ דְּדִי הֵס שְׁחֻרוֹת מִבְּחֹן וּלְבָנֹת מִנְפִּינִים, ר"ל שְׁכַנְתּוֹ עַל קַפֵּי לְבָן, וְהוּא בֵּל לְרַמּוּ כִּי הִכִּי אֲיִנוֹן מְאִיר תּוֹרָה וְחֻכְמִים, אֲכֹמִים בְּהָאִי עֲלֵמָא דְּאִיהוּ לְבָר כֵּן הֵס צִעֲלֵי הַתּוֹרָה וְהַחֲמִינִים שְׁהֵס שְׁחֻרוֹים צִעֲלִים הוּא שְׁתַּקְלָא חוּץ לְכַפֵּי עוֹלָם הַכֹּל, ר"ל שְׁמַשְׁחִימִים אֹת עוֹלָם עַל הַתּוֹרָה (ע"י מִס') עֵירוּכִין דָּף כב ע"א), וְהֵינּוּ מִלֵּךְ הַמַּלְלֹת שְׁתַּקְלָתָה עוֹלָם הוּא שְׁהִיא סוּד אֲשֶׁ שְׁחֻרָה, אֵלָּא שְׁפִירֵין בְּהָאִי עֲלֵמָא דְּאִתִּי דְּאִיהוּ מְלַגֵּוּ יִפִּים הֵס

עצמם על התורה כדיו שחור (והיינו כנ"ל שמשחיר עצמו לחזור פרקו מאה ואחד פעמים נקרא עובד ה'), וזהו "כרבו", כי הרב כותב בידו את היוד חכמה בדיו על הקלף והתלמיד משחיר עצמו כשחרות הדיו לחזור הלימוד מאה ואחת פעמים כמו הדיו של רבו שהיא רק הדיוקן של היוד חכמה של רבו: ורבנו מבאר שעובד ה' החוזר תורת רבו מאה ואחת פעמים, זה כדו להתגבר על שר של שכחה הנ"ל, ויזכה עי"ז שיצטייר בדמיונו דמות רבו ברושם חזק כל כך שיגרום לו התפעלות כאילו רבו עומד לפניו בשעה שחידש את הדבר תורה הזה.

והתלמיד עובד ה' נקרא דיו כרבו כי מה שנצטייר דמותו של רבו אצל התלמיד הוא בחינות דיו, לשון שחרות וצמצום השכל של רבו כי לא נצטייר אלא דמות דיוקנו. דמות הדומה לפניו ושכל ונשמה של רבו, דהיינו שזוכה לדמות ודמיון האמת של רבו ולא לאמת עצמה של רבו כי זה כלל שכל ההתלבשות שמתלבש דרגא בדרגא, אינו מתלבש אלא מדרגה"י אחרונה שבדרגא העליונה, היינו בחי' רגלין של העליונה,^ט והוא מדריגה הראשונה אצל דרגא התחתונה, ובלשון האריז"ל (ע"ח כח ד) הכוונה שנצח הוד יסוד של הרב נעשים חכמה בינה ודעת במח התלמיד. דהיינו מדרגה הנמוכה ביותר שהיא בחי' רגלין שהם כח ההחלטה וכח ההליכה לחוץ וכח ההתקשרות, בהם מצטמצם המוחין של הרב כדו שיוכלו להתקבל בכלים הגדולים ביותר של התלמיד. וכמ"ש רז"ל [ין] מה שעשתה חכמה עטרה לראשה עשתה ענוה עקב לסילותא. כי ענוה גדולה מחכמה כיחס רב ותלמיד. והעקב של מדת הענוה היא במדרגת הראש והמוחין של החכמה. (עיין תורה קצו/כא) שכל מעלת הענוה היא רק על בסיס של חכמה, ובלא זה היא ענוה פסולה. וצ"ל שאעפ"כ כיון שהיא על קרקע של חכמה, היא גבוהה מהחכמה כיחס רב לתלמיד. דהיינו שהרב בהכרח שיהיה גם הוא בבחי' תלמיד, דהיינו ירא לגבי מי שלמעלה ממנו, והעיקר ירא שמים) ויש בזה חידוש נפלא כי החכמה נקראת מרחקים כמבואר בתורה מ' כמ"ש אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני, והביאור לזה בתורה פג תנינא שזה עיקר החכמה שישכיל שרחוק ממנו החכמה. דהיינו שהיא ההשגה שאינו משיג, והיא תכלית הידיעה שלא נדע. וא"כ מה יכול להיות יותר גבוה. אבל מרבנו משמע שענוה היא בחי' "ונחנו מה" שאמר משה רבנו, דהיינו בחי' ביטול גמור להקב"ה בלא לנסות להשיג, והיא מדרגת הכתר שלמעלה מחכמה. ועיין תורה קמח/כב) עקב ענוה יראת ה', וראשית חכמה יראת ה', נמצא שענוה גדולה מכולן ותחתיה יראת ה' ואח"כ החכמה. וכן בע"ח לח פ"ג/גכ"ב רחל נקראת יראת ה' ולא נקראת ענוה. אבל בע"ז כ"ב/כ"ב לרבי פנחס בן

עולם הבא שהוא מצפנים, והיינו מלך הכינה שנקראת עולם הבא שהיא אש לבנה, ובגין דא ובגין דא ובגין דא זה דיו הוא לישנא דיו לעבד להיות רבבו כי לון נחת מוח להקב"ה עולם הזה מפני גלות ישראל וקליפת הקליפות, ובעלי תורה סובלים יסורים של אהבה, ועוד יש בזה ג' לרופים, דהיינו דיו, יו"ד, יו"ד ומפ"ש, יו"ד הוא חכמה, דיו הוא ותבונה כי משם דיו לעבד להיות כרבו, יו"ד הוא ודעת שהוא יו"ד, כי הדעת מתפשטת ביו"ד, והיינו היות התורה כלולה מכל חכ"ה, דכתב בר ג"ש בידו בדין כי לון נחת מוח להקב"ה בתחמתו בידו בליו, בענין ששקטם קארים ומיוחמים החכמה שבלם היא יו"ד, וכותב בליו/ שהוא תבונה, ובדיו/ דהיינו בלעת. (נמ"ק וברא"א ומפ"ש).

^ט ברע"א מהימנא שם

^ט מתולדו - מדרגה

^ט עיין חיי מוהר"ן סימן שס - (כא) אָמַר אֵינִי אוֹמֵר לָכֶם מֵתוֹרַתִּי כִּי אִם הַפְּסֻלֶת וְהִיא נִמְוָה אֶלְפֵי אֶלְפִים וְרַבֵּי רַבּוֹת מְדַרְגּוֹת מִכִּפֵּי מַה שְּׂאֵנִי מְשִׁיגָה, וְאֵינִי יוֹכֵל לִזְמַן נִמְוָה יוֹתֵר וְכִבְרַן נִרְשָׁם מִזֶּה בְּמִקּוֹם אַחֵר:

עיין אמרי פנחס (מקוריץ) - שער א - פרשת בא אות טא - כמ"ש מהאריז"ל, שאמר על עצמו כשבא לו חידושי תורה אינו יכול לאומרם כלל לפני התלמידים מפני רוב השפעה והוא מבקש צינור דק וכו'. ועיין בשבחי האריז"ל. וכן הרב כשפרו לפניו אמר להם מה זה חידוש אצלכם תאמינו לי כשבא לי א שטיקעלע מוח לא הייתי יכול לאמרם במאה שנים נמצא שהיה העיקר גנוז בלבם וכן היו מתנהגים כל הצדיקים הגדולים. עכ"ל

² עיין לעיל תורה קמח ושם נרשם ה"מ. בתולד ציין כאן שיר השירים רבה פ"א

^{כא} עיין תורה קצו - דע שלשון הרע של העולם מייק ופוגם את העניויות שעל ידי לשון הרע שהעולם מדברים, על ידי הפגם הזה, אי אפשר להצדיקים להיות ענוים, כי פגם לשון הרע מפריד בין ענוה לחכמה, ועל ידי זה, נפגם הענוה, ואי אפשר להיות ענו, ואפלו אם יהיה ענו הוא בלא חכמה, וזה יודע שענוה בלא חכמה אינה בלום, כי בודאי אין זה מעלת הענוה, להראות עצמו בכפיפת ראש בדרך שטות כאלו הוא ענו, כי זה ענוה פסולה, ועקר הענוה כשהיא בחכמה, ועל ידי פגם לשון הרע, נעשה פרוד בין ענוה לחכמה ועל ידי זה אי אפשר להיות ענו, וזה היה מעלת משה רבנו, עליו השלום, ששבחה התורה אותו, שהיה כל כך גדול במעלת הענוה, עד שאפלו לשון הרע לא הויק לענותותו, וזה שכתוב (במדבר י"ב): "ותדבר בו' במשה" כו'. נמצא שהיה פגם לשון הרע בעולם, אף על פי כן, "והאיש משה ענו מאד", כי היה במעלה גדולה כל כך בענוה, שאפלו פגם לשון הרע, לא הויק לו לענוה שלו:

^{כב} עיין תורה קמח - מדת היראה בעצמה היא יראת מהשם יתברך, ואם פן יש לה גם פן יראת. וזאת היראה היא גם פן יראת מהשם יתברך, ואם פן יש לה גם פן יראת. וכן נכלל יראת אחת בחברתה, למעלה למעלה עד אין סוף: וזה שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה (תנחומא ד' א' שיר השירים רבה סדר א' ירושלמי שבת פרק א' ועין שם בפני משה): 'מה שעשתה ענוה עקב לסלותא עשתה חכמה עטרה על ראשה, שנאמר: "עקב ענוה יראת ה', ראשית חכמה יראת ה'". נמצא שעקב הענוה היא יראת, וכן "ראשית חכמה" היא גם פן יראת, נמצא שיש יראת למעלה מיראה, כי היראה בעצמה יש לה גם פן יראת, וכן למעלה למעלה עד אין סוף כנ"ל:

^{כג} עץ חיים שער לח פרק ג מ"ת (גרסת בית לחם יהודה) - והנה רז"ל (ירושלמי שבת א ג) פ"י על פסוק עקב ענוה יראת ה', מה שעשתה יראה עטרה לראשה עשתה ענוה עקב לסולייטא. ביאור הדברים האלה כי שרש נשים האלה של ז"א שהם לאה ורחל, נקראים ענוה ויראת ה'.

יאיר חסידות גדולה מכולן והעונה נמוכה מיראת חטא, ולשיטתו כנראה חכמה ועונה במדרגה אחת למטה מעונה. אמנם ע"ש דעת רבי יהושע בן לוי שעונה גדולה מכולן, וא"כ רבנו כריב"ל, ודלא כהמסילת ישרים שהעתיק דעת רבי פנחס בן יאיר דייקא.

ועיין תורה כב תנינא שעונה פסולה היא חנופה ובהכרח שעונה אמיתית היא עם דעת לכן רק משה היה ענו מכל אדם, וכעין זה בפרדס רמונים להרמ"ק כג טז/כ"ו שהדעת מתעלם בעונה וכנ"ל בתורה קצו.

וע"כ לא נצטייר אלא הדמות, והוא כמו דיו, שאף שנצטייר בו הצורה ממש והדמות כנ"ל, עכ"ז אינו רק ציור ודמות, ואינו ממש הדבר בעצמו, כן הדיבור אף שבו נצטייר הדמות, עכ"ז אינו אלא ציור ודמות, היינו מדרגה"י התחתונה שלו, היינו דיבור. והבן שמה שנחקק השכל של הרב המונח בדבורו בדעת התלמיד אינו אלא בבחי' דמות ציור השכל ולא השכל עצמו, דהיינו המדרגה הנמוכה של השכל, ולא כפי שמשיג אותה הרב. המלמד והכי נמי האמת כפי שהצדיק משיג דהיינו פניו שכלו ונשמתו של הצדיק המונח בדברי תורתו, מה שהתלמיד משיג ממנה אינה האמת עצמה אלא דמות וציור האמת מה שבכוחו להשיג :

וזה שלמדנו שהתלמיד מקבל מהרב את המדרגה הנמוכה של שכלו זה בחי' במאמר חז"ל (ירושלמי שקלים פ"ו [כ"ז/ו]) אש שחורה על גבי אש לבנה, אש לבנה היא בחי' מוחין, בחינות הרמוז בשיר השירים ונוזלים מן לבנון [כ"ט/ו] שהחכמה כמו נוזל מהמוחין אל הדעת מן לבונא דמוחא, כי

ואמנם רחל נקראתו "יראת ה' ראשית חכמה", כי היא ראשית כל הספירות מתתא לעילא, והיא פתח לכולם, והיא הנקראת "אשת חיל יראת ה'", שהם סוד "ושמתי כ"ד כ"ד שמשותיך", שהם גימטריא חיל. אבל לאה נקראת עונה לפי שהיא למעלה באחורי רישא ד"א, ונודע כי העונה ניכרת באדם (בהשפלה) (בהשפלה) ראשו (וכופפה) (וכופפה) למטה נגד פני אדם מפני ענותנותו ונכנע לפני מי שגדול הימנו. ו"ש והאיש משה עניו מאד, כי הנה נתבאר במ"א כי משה לקח צפורה, והיא א' מן ד' בחי' שיש ללאה, וכולן נקראים) לאה על שמה, וצפורה א' מהם שהיא ג"כ עומדת למעלה נגד דעת ז"א, והרי נתבאר איך משה לקח מדת עונה העליונה, אבל רחל שהיא ה' תתאה הקטנה הנקראתו יראה ה' זוטרתי היא לגביה משה, בסוד שם הגדולה לאה ושם הקטנה רחל. עכ"ל

ע"ש בית לחם יהודה שמקשה שכיון שהמקור לזה הוא הירושלמי ושיר השירים רבה ובשניהם מבואר שהיראה עומדת בין העונה לחכמה א"כ מדוע האריז"ל מבאר שהיראה מלכות נקראת ראשית כי היא ראשית לכל הספירות מלמטה למעלה, נמצא שהיא לא בין העונה לחכמה. ונשאר בצ"ע שאולי היה לאריז"ל גרסא אחרת ממקום אחר.

כ"י עיין עבודה זרה דף כ: אמר רבי פנחס בן יאיר תורה מביאה לידי זהירות וזהירות מביאה לידי זריזות וזריזות מביאה לידי נקיות נקיות מביאה לידי פרישות פרישות מביאה לידי טהרה טהרה מביאה לידי (חסידות חסידות) (קדושה קדושה) מביאה לידי עונה עונה מביאה לידי יראת חטא יראת חטא מביאה לידי (קדושה קדושה) (חסידות חסידות) מביאה לידי רוח הקודש רוח הקודש מביאה לידי תחיית המתים וחסידות גדולה מכולן שנאמר או דברת בחוון לחסידיך ופליגא דרבי יהושע בן לוי דאמר רבי יהושע בן לוי עונה גדולה מכולן שנאמר רוח ה' אלהים עלי יען משח ה' אותי לבשר ענוים חסידים לא נאמר אלא ענוים הא למדת שעונה גדולה מכולן. עכ"ל.

ועיין מסכת כלה פרק ב' שם הובאה רק דעת רבי יהושע בן לוי.

כ"ה פרדס רמונים לרמ"ק – שער כג פרק טו – עונה פי' ת"ת בסוד הדעת המתעלם, שהוא מרכבתו של מרע"ה, ועליו נאמר (במדבר יב) והאיש משה עניו מאד. ומה שפי' רז"ל (בשה"ש רבה פ"א) מה שעשתה חכמה עטרה לראשה עשתה עונה עקב לסוליתה כו', פי' כי המלכות נקראת יראה, מצד השמאל ונקראת חכמה מצד הימין, ולהיותה מגברת השמאל על הימין מצדה (כיון שהיא נוקבא), לכן ראשית חכמה יראת ה' (תהלים קיא י), כי לעולם היראה גובר מצד המדה זו. ועכ"ז היא עקב וכסא לבעלה הנקרא עניו בסוד הדעת. ולהיות שהיא לפעמים עטרת בעלה (כי עונה בחי' לאה – ע"ח לח פ"ג) לכן אמרו שבבחינת עונה הוא עטרה לעולם עליה, והיינו בסוד הדעת שהוא עולה עד הכתר (ע' בתקוני ז"ח דף קל"ז וז"ל ובג"ד עקב עונה יראת ה' כו'. ע"ש ובהקדמה ד"ח ע"א):

^{כ"ז} מתורו - חדרגה

^{כ"ח} הלכה א והגרסא תורה שנתן לו הקב"ה למשה נתנה לו אש לבנה חרותה באש שחורה וכו' וע"ש סוטה פ"ח הל' ג' עורה אש לבנה וכו' וכעין זה בדברים רב ג יב וגרסת רבינו עיין אדרא רבה בזה נשא דף קלב. וכעין זה במדרש תהלים מזמור צ'

כ"ח ירושלמי שקלים (כה): פרק ו הלכה א ר"פ בשם רשב"ל התורה שנתן לו הקב"ה למשה, נתנה לו אש לבנה חרותה באש שחורה, היא אש, מובללת באש, חצובה מאש, ונתונה מאש, דכתיב (דברים לג) מימינו אש דת למו:

ירושלמי סוטה פרק ח הלכה ג רבי פינחס בשם רבי שמעון בן לקיש תורה שנתן הקב"ה עורה אש לבנה. חרותה אש שחורה. היא אשת ומובללת באש חצובה מאש. נתונה מאש (דברים לג) מימינו אש דת למו:

המפרשים (עלי תמר) הקשו שהגרסאות כאן סותרות, כי בסוטה הקלף הוא אש לבנה והדיו אש שחורה דומה למציאות בעוה"ז, אבל בשקלים להפך הדיו אש לבנה חרות על קלף מאש שחורה. ולפ"ז גרסת רבנו יותר קרובה לגרסת הירושלמי בסוטה וצ"ע מדוע מוהר"ן ציין דווקא לשקלים.

ועיין שער רוח הקדש (לב): אש לבנה חכמה ע"ג אש שחורה בינה. אבל בישראל סבא ותבונה להפך אש שחורה ע"ג אש לבנה.

ועיין זוהר נשא אדרא רבה דף קלב. – ועל דא ולפי מה שאמרו שהיקנא לז"א לנניס ושל ז"א שחורים, לכן פד אתייהיבת אורייתא לישראל כשנימנה התורה לישראל, אתייהיבת באש שחורה על גבי אש לבנה ניתנה כתובה צלף שחורה על גבי אש לבנה, כי לפני הלוחות היו לננות כנגד ז"א, ועשרת הדבקות שעליהם היו כתובות צלף שחורה כנגד ז"א.

^{כ"ט} שיר השירים ד' טו

ל שיר השירים פרק ד' (טו) מעין גנים באר מים חיים ונוזלים מן לבנון:

החכמה היא בחי' לובן מצד החסדים שבה (זוהר [לא] פינחס ד' רל"ה ע"ב) וזה בחי' (ש"ה א')/לג' שחורה אני ונאווה, כי מה שהוא שחור ושפל אצל העליון, היינו מדרגה ל' התחתונה שלו, הוא נאה ועליון אצל התחתון דהיינו שאש לבנה היא המוחין של התלמיד, ואש שחורה היא המוחין של הרב, שאע"פ שהם הרבה יותר גבוהים ומבוררים משל התלמיד הם נקראים אש שחורה, כי מה שמלמד לתלמיד נחשב שחורות ביחס למדרגת עצמו. אבל אצל התלמיד האש השחורה של הרב, היא אש לבנה ונאווה, כי אצל התלמיד זו המדרגה הגבוהה ביותר שלו :

לסיכום –

רבנו מדבר כאן מסוג זכרון מיוחד שעל ידו ניתן לצייר בדמיון כמו במוחש את דמות דיוקנו של החכם שחידש את התורה שלומד כאילו עתה מחדש אותה. ובוה מתרץ גמרא בחגיגה ט: שעובד אלוקים נקרא החוזר פרקו מאה ואחת פעמים ואילו החוזר רק מאה נקרא לא עבדו. דהיינו שרק כשחוזר תלמודו מאה ואחת פעמים נקרא עובד אלוקים, כי עי"ז זוכה ללמוד את התורה כאילו שומע מבעל החידוש בשעה שחידש אותה, ועי"ז לקבל את פניו שכלו ונשמתו שהיא האמת שאין יקר ממנה. ועיקר הכוונה לתורה שחידש צדיק אמת. כי דיבור שיוצא מפי הצדיק האמת אפילו במילי דעלמא יקר מדברי תורה של צדיק אחר, כי הוא רק אמת לבד בלא תערובת ולכן אין יקר ממנו. ומי ששומע מפי הצדיק, ובפרט כשגם רואה פניו, מקבל פניו שכלו ונשמתו של הצדיק. דהיינו שמאירה לו האמת הצרופה שלו. אך צריך לשמור שכחה. כי לעניין זה היא מתגברת אפילו כשנכתב בספר. ובפרט בהסתלקות החכם, שנגזר שישתכח המת מן הלב, וכ"ש מי שלא ראה אותו מעולם. וכאן מחדש רבינו עיקר חידושו בתורה זו שיש עצה לזה אפילו למי שלא ראה את החכם מעולם, כי בספר של החכם נרשם דמות דיוקנו של החכם, ועי"י שלומד חידושו מאה ואחת פעמים, דברי החכם נרשמים בדעתו כל כך עד שיש בכחו לבנות ולצייר בדמיונו את דמות דיוקן החכם שחידש אותה, המונח בתוך דברי תורתו. כי בכל תורה נמצא פניו שכלו ונשמתו של החכם שחידש אותה. לצייר דמות דיוקנו של החכם כמו בשעה שחידש את התורה הזו אזי יכול לקבל מדמות דיוקנו הוזה שנמצא בדברי תורתו את פניו שכלו ונשמתו של רבו דהיינו להארת האמת הדומה למה שזוכה רבו.

וזה רמוז במשנה באבות הלומד ילד למה הוא דומה לכותב על נייר חדש כי הלומד לתלמיד ככותב בדיו על נייר את שכלו של הרב המלמד, ומצייר בדעת התלמיד שכלו ודמותו של הרב המלמד ממש. וכאן רבנו מוסיף עוד יסוד בעניין הנ"ל שהלומד ילד, אין הכוונה דווקא ילד, אלא אפילו זקן ששומע מהחכם בעצמו בשעה שחידש את החידוש נקרא ילד. והביאור מבאר רבנו עפ"י תורה יג כי החכם בשעה שמוריד תורה חדשה, מעלה בעיבור את כל הנפשות השומעות אותו בבחי' מיין נוקבין שע"י מוריד תורה. וכשהן בעיבור למעלה הן מתחדשות. נמצא שכל השומע מהחכם בעצמו נפשו מחודשת והחידוש נרשם בה כמו על נייר חדש, ואזי זוכרו היטב.

רש"י (טו) מעין גנים – כל זה מוסב על שלחך ומקלסן כמעין המשקה אותן והדוגמא על שם טבילות טוהר שבנות ישראל טובלות. ונזלים מן לבנון – ממקום נקיות באין עבירת טיט:

^א רע"ט

לב זוהר רע"מ דף רלה: – וחזר לדכיוו ללעיל, ואמר וכד אַעֲרְעוּ לְהַבִּים דְּלִבָּא כְּשִׁיפְנָשׁ כַּח הַאֵשׁ הַיּוֹאֵל מִן הַלֵּב, בְּעֵבֵי מִטְרָא דְּאִינּוֹן פְּנֵי רִיאָה צַעֲנֵי הַמֵּטֶר שֶׁהִסְתֵּי כְּנֵפֵי הַרִיאוֹה, אֲרַח קִנְהָ דְּרִיאוֹה לְכַךְ קִנְהָ הַרִיאוֹה, וְכִּי כִּשְׂאֵשׁ הַלֵּב וּמִימֵי הַרִיאוֹה יִפְגַּשׁוּ זֶה בְּזֶה יַעֲשׂוּ קוֹל, הָאִי אִיהוּ עַל זֶה נֹאמְרֵי וְרַעֲמֵי גְבוּרָתֵי כִי עִיקַר הַרְעַם וְהַקּוֹל בֶּאֱמֶלֶךְ אֵשׁ הַגְּבוּרָה הַיּוֹאֵל מִן הַלֵּב, מִי יִתְבּוֹנֵן מִי שֶׁהִיא צִינָה, לְכַל, כִּי יִתְבּוֹנֵן דֵּהֵינּוּ דֵּהֵינּוּ לֵב מִבֵּינֵי בְּבִינָה שֶׁנִּזְכָּר מִבֵּינֵי צִינָה, דְּאִיהֵי בְּלִבָּא לְשִׁמְאֵלָא גְבוּרָה שֶׁהִצִּינָה הִיא בְּלֵב לְשִׁמְאֵל שֶׁהוּא לֹד הַגְּבוּרָה, כִּי שׂוֹרֵט הַגְּבוּרָה הוּא צִינָה שֶׁצִּרְאֵשׁ קוֹ שִׁמְאֵל, הַמְתַּגַּלֵּה בְּלֵב שֶׁמֶשֶׁס כַּח הַתְּבוּנָה שֶׁנִּזְכָּר, וְחֶסֶד לִימִינָא וְהַחֶסֶד הוּא לִימִין, וְהֵינּוּ מִיִּם דְּכִנְפֵי רִיאוֹה שֶׁמֶשֶׁס הוּא הַמִּים שֶׁצִּנְפֵי הַרִיאוֹה, וְתִמְנֵן חֲכָמָה מוֹחָא וְסָס בְּלֵב הַיּוֹמֵן הוּא מוֹחַ הַחֲכָמָה שֶׁצִּרְאֵשׁ קוֹ ימִין, וּמִנִּיָּה מֵהַחֲכָמָה שֶׁהִיא שׂוֹרֵט הַמִּים, יוֹלֵא מְעַיֵן גְּנִים בְּאֵר מִים חַיִּים וְנוֹזְלִים מִן לְבָנוֹן וְהֵינּוּ דְּאִיהֵי לְבוֹנָא דְּמוֹחָא שֶׁהוּא יוֹלֵא מִן לְבָנוֹנִית מוֹחַ הַחֲכָמָה, נוֹזְלִים עַל קִנְהָ דְּרִיאוֹה וְנוֹחִים הַמִּים עַל קִנְהָ הַרִיאוֹה, כִּי שִׁהִיָּה בֹו כַּח לְקַרֵּי אֶת חוֹס אֵשׁ הַגְּבוּרָה שֶׁנִּזְכָּר, וְהֵינּוּ בְּתֵר דְּאִסְתְּלִקוּ עֲנָנִים דְּבִינָה לְגַבֵּי מוֹחָא אַחַר שֶׁעָלוּ עֲנָנֵי הַתְּעוֹרְרוֹת הַצִּינָה אֶל מוֹחַ הַחֲכָמָה, כְּסוּד וְאֵל יַעֲלֶה מִן הָאֵרֶץ, וְכִּי שׂוֹרֵטִים מִימֵי הַחֶסֶד מִן הַמוֹחַ אֶל הַרִיאוֹה לְקַרֵּי אֶת אֵשׁ הַגְּבוּרָה שֶׁנִּזְכָּר. (רמ"ק ומפרכס)

לב שיר השירים פרק א (ה) שְׁחוֹרָה אֲנִי וְנֹאווָה בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם כְּאֶהְלִי קָדֵר בְּיָרֵיעוֹת שְׁלֹמֹה:

מצודות דוד – שחורה אני וגו'. חזרה פניה כלפי הנערות בנות גילה, ותאמר להן אתן בנות ירושלים אל תחשבו שהחשוק עזב אותי בעבור השחרות הנמצא עתה בי, כי אף שאני שחורה עם כל זה אני נאה בעיניו, ועם כי יש בי שחרות כאהלי קדר הפרוסים למטר השמיים ונשחרים מהתמדת ריבת הגשם, הנה נוחה אני להתלבן להיות כיריעות שלמה שהמה בתכלית הלבניות ולכן לא נמאסתי והנמשל הוא שאמרה כנסת ישראל אל מול האומות אל תחשבו שה' מאס בי בעבור הפשע הנמצא בי, כי עם כל זה חביבה אני בעיניו בעבוד הזכות הנמצא בי, וכאשר אשוב אליו יכפר עון פשעי ובשלג ילבינו:

^א מותלו - מדרגה

ועל פי הנ"ל מפרש רבנו מאמר חז"ל "דיו לעבד להיות כרבו" ומפרש "עבד" עפ"י הגמ' בחגיגה ט: שעובד אלקים זה החוזר פרקו מאה ואחד פעמים, ומבאר עפ"י הנ"ל ש"ע"י שחוזר כנ"ל, זוכה "להיות כרבו", כי נודמן לו דמות דיוקנו של רבו, וכאילו רבו אמרו אז, כי נחקק ונצטייר היטב בדעתו פנים ודמות רבו. כדי הכתובה על נייר חדש. ואזי הוא כרבו כי מקבל פניו שכלו ונשמתו של רבו.

וזה "דיו לעבד" כי ע"י שהוא "עובד אלקים" כנ"ל אזי נרשם במוחו ודעתו בדיו, דהיינו בשחרות שכלו של רבו. (כי הדמות דיוקן הוא החיצוניות של רבו) בבחי' "שחורה אני ונאווה" דהיינו שהבחי' הנמוכה ה"שחורה" של רבו, נעשית מדרגה ה"נאווה" של התלמיד.

וזה בחי' מה שהחכם כותב בדיו שחור על נייר לבן, כי התלמיד כשהוא בבחי' ילד הוא נייר לבן, רמוז שהלבנונית שהיא מח התלמיד, נעשית מהבחי' השחורה של הרב המלמדו.

כי הכלל שהמדרגה הנמוכה ביותר של שכל הרב היא נעשית המוחין של התלמיד, לכן פניו שכלו ונשמתו של החכם שמקבל התלמיד ע"י שמצייר דמות רבו כנ"ל זה רק דמות פניו דהיינו הבחי' החיצונית של האמת של רבו ואעפ"כ אין יקר ממנה כנ"ל.

נמצא מי ששמע מרבו בשעה שחידש אם יש לו זכרון יכול לחזור החידוש כאילו עתה מתחדש ע"י רבו. אבל מי שאין לו זכרון או שלא שמע מרבו, אזי העצה היא שיחזור החידוש מאה ואחת פעמים, והיא סגולה מיוחדת שמחדש רבנו שמועיל להתגבר על השכחה הנ"ל ולזכור את החדוש בהתפעלות כאילו עתה שומע מרבו, ואופילו מי שלא ראה את רבו החזרה מאה פעמים גורם שנרשם דמות רבו המונח בדברי תורתו בחזק גדול ונבנה מתוך זכרון תורתו הדמות המונח בו, ומצטייר מזכרונו לדמיונו ברושם חזק עד שממש כאילו רואה אותו לפניו מחדש את החידוש ואזי יכול לזכות לפניו שכלו ונשמתו של רבו.

אבל מה שנחשב לילד הדומה לנייר חדש צ"ע האם הוא מכח החזרה ק"א פעמים, ויותר נראה שזה כיון שהצדיק מעלה נפשו בעיבור בשעה שמחדש תורה, ולא רק את הנמצאים אצלו אלא גם את כל הלומדים בכל הדורות שילמדו את ספריו. כמבואר בלק"ה על תורה יג (בשני מקומות נטילת ידיים לסעודה ו' פט ומציאה ואבידה ג' ה') שרבנו אמר שבכל תורה שאמר העלה בעיבור לא רק את הנפשות שהיו אצלו אלא גם את כל הנפשות שילמדו את התורה שלו בעתיד אפילו אחרי שנים רבות.

עד כאן ביאור חברותא לתורה קצב

✱